

ESTUDI SOBRE BULLYING HOMOFÒBIC A DOS INSTITUTS DE MANRESA

www.och.cat

Observatori
contra
l'homofòbia

ÀREA DE RECERCA I FORMACIÓ

Francisca Cifuentes Zunino

Coordinadora de Projecte

Claudia Viñas de Temple

Investigadora

Javier Pascual Medina

Investigador

Cristian Carrer Russell

Investigador

Ajuntament
de Manresa

ÍNDIX

I. PRESENTACIÓ	- 2 -
II. INTRODUCCIÓ	- 4 -
1. HOMOFÒBIA A LES NOSTRES AULES: LA PROBLEMÀTICA DEL BULLYING HOMOFÒBIC	- 4 -
2. OBJECTIUS.....	- 4 -
III. MARC TEÒRIC	- 5 -
IV. MARC METODOLÒGIC	- 8 -
1. INSTRUMENT.....	- 8 -
2. MOSTRA	- 8 -
3. CONSIDERACIONS ÈTIQUES.....	- 9 -
V. RESULTATS PRINCIPALS	- 11 -
1. INSTITUT A	- 11 -
a) Aspectes descriptius de la mostra.....	- 11 -
b) Coneixença de persones LGBTI	- 13 -
c) Actituds davant la diversitat afectiu-sexual	- 16 -
d) Prejudicis i estereotips	- 19 -
e) Percepcions sobre el tracte al col·lectiu LGBTI.....	- 20 -
f) Comportaments de discriminació i agressió cap a persones LGBTI	- 22 -
g) Models de família	- 25 -
h) Interès en temàtiques de diversitat afectiu-sexual.....	- 26 -
1. INSTITUT B	- 28 -
a) Aspectes descriptius.....	- 28 -
b) Coneixença de persones LGBTI	- 30 -
c) Actituds davant la diversitat afectiu-sexual	- 32 -
d) Prejudicis i estereotips	35
e) Percepcions sobre el tracte al col·lectiu LGBTI.....	37
f) Comportaments de discriminació i agressió cap a persones LGBTI	39
g) Models de família	42
h) Interès en temàtiques de diversitat afectiu-sexual.....	43
VI. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS	45
1. RECOMANACIONS PER ELS INSTITUTS.....	48
a) Institut A	48
b) Institut B	49
VII. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	50
VIII. GLOSSARI	52
IX. ANNEXOS	54

I. PRESENTACIÓ

Tot comença arran de l'assassinat de la transsexual Sònia al parc de la Ciutadella l'any 1991, quan el Front d'Alliberament Gai de Catalunya (FAGC), considera necessària la creació d'una Oficina antidiscriminatòria ampliant el seu marc d'acció i acompanyar a les víctimes de LGBTI-fòbia per a fer tràmits judicials i recollir les incidències que es produïen per aquests motius. Finalment, l'Observatori Contra l'Homofòbia és creat l'any 2000.

L'OCH es compon de diferents àrees que ofereixen els seus serveis. De manera resumida, la seva tasca principal es centra en registrar denúncies de persones que han patit discriminació o agressió per la seva orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere i acompanyar-les en la vessant legal/jurídica i psicològica.

Les víctimes de discriminació poden fer una denúncia on-line (no vàlida oficialment) per tal que l'OCH la valori i, si es considera que pot tenir recorregut legal, es posen en contacte amb la denunciada. Tanmateix, l'equip psicològic valora la possibilitat d'atenció a la víctima pels fets viscuts.

L'OCH actua en diferents camps per la visibilitat del col·lectiu LGBTI i la seva lluita, com per exemple, a través de la reivindicació de la memòria històrica LGBTI, una eina per no oblidar la lluita dels drets d'aquest col·lectiu. Una manera de fer-ho és fer que dates històriques i reivindicatives del moviment LGBTI donin nom a carrers i places dels pobles i ciutats.

A més, l'OCH manté una lluita constant per garantir la igualtat i acabar amb la discriminació per raó d'orientació sexual i d'identitat de gènere en tots els aspectes, per exemple exigint que dones lesbianes i bisexuals tinguin els mateixos drets que les dones heterosexuales en matèria de reproducció assistida i assegurant-se que les mesures antidiscriminatòries de les persones trans arribin d'una manera efectiva en l'àmbit laboral.

El fet de que s'aproves la Llei 11/2014 contra la LGBTI-fòbia va suposar un canvi de paradigma. La llei és una eina potent que abasta tres eixos principals: a) atenció/protecció a les víctimes; b) caràcter punitiu a aquest tipus d'actuacions i c) pedagogia social que encamini cap a un imaginari social de convivència en la diversitat i transformació social. Tot i que des de l'OCH considerem que diferents agents associatius i institucionals treballen en la implementació, aquesta està essent lenta.

Així doncs, a Catalunya lluitem per la implementació de la Llei contra la LGBTI-fòbia i a nivell de l'Estat Espanyol demanem més normes i lleis que garanteixin els drets i les llibertats del col·lectiu LGBTI i complementar-les amb una llei a nivell estatal.

L'OCH també dóna suport a investigacions relacionades amb discriminacions amb motius d'orientació sexual, identitat o expressió de gènere, com per exemple, aquest present estudi sobre diversitat afectiva – sexual i bullying homofòbic. Per últim destacar, el disseny i la participació de tallers i xerrades de difusió i formació sobre diversitat afectiva-sexual o sobre la Llei 11/2014 a diferents col·lectius per part de l'equip de l'Observatori.

Actualment, a Catalunya es troba un debat intens sobre el bullying homofòbic i la Diversitat Afectiva – Sexual i està en procés la implementació de la llei contra l'homofòbia que permeti dotar de recursos i treballar cap a una direcció més igualitària. Les dades proporcionades per diferents entitats, entre elles

l'OCH¹ i alguns casos esfereïdors, però que és van convertir mediàtics² han posat de relleu la discussió sobre les polítiques en matèria LGBTI i específicament sobre el paper del sistema educatiu (escoles i instituts) en relació al fenomen del bullying homofòbic.

L'Ajuntament de Manresa està interessat en conèixer la realitat de les persones LGBTI en el context educatiu, i va demanar a l'OCH un primer estudi i diagnòstic que contribueixi posteriorment a elaborar polítiques per eradicar l'homofòbia i l'assetjament escolar per motius d'orientació sexual, identitat de gènere i/o expressió de gènere.

Aquest estudi s'emmarca en la Llei 11/2014, vigent a Catalunya, coneguda com la Llei contra la LGBTI-fòbia o l'Homofòbia. La investigació concretament està relacionada amb l' Article 12 (Títol II, Capítol II – Sectors d'Intervenció) on fa referència al sector d'intervenció de l'Educació.

Aquest document es divideix en cinc apartats amés d'aquesta presentació: Una introducció, on es tracta una breu presentació de la problemàtica del bullying homofòbic i els objectius que persegueix la investigació; el marc teòric, on es defineixen els conceptes claus per entendre el document, apostant per la proposta de la diversitat afectiva-sexual; el marc metodològic, on se descriuen la metodologia i tècniques utilitzades per la recollida de la informació; els resultats principals per cada institut que va participar al estudi; i les principals conclusions i recomanacions, presentant una breu discussió sobre els resultats i uns suggeriments derivats d'aquests per fer front a la problemàtica a tractar.

**Observatori Contra l'Homofòbia
Àrea de Recerca i Formació**

---

¹ Veure L'Estat de la LGTBI-FÒBIA a Catalunya 2015 i 2016. Enllaços de descàrrega: <https://goo.gl/BzpcfN> / <https://drive.google.com/file/d/0B55Mn9w1EgUTd2lldHh5UnJCckk/view>

² El cas Alan n'és un exemple: <http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/concentracion-contra-del-acoso-escolar-por-suicidio-menor-transexual-4779735> O més recentment les declaracions d'un professor de filosofia a la província de Lleida: <http://www.elperiodico.com/es/noticias/sociedad/protesta-instituto-lleida-teorias-homofobas-profesor-filosofia-6089313>

II. INTRODUCCIÓ

1. Homofòbia a les nostres aules: La problemàtica del Bullying Homofòbic

L'Homofòbia és una realitat en el nostre sistema educatiu. La por dels i les adolescents LGBTI a acceptar-se i/o fer-se visibles està més que justificat. Els alumnes gais, lesbianes, bisexuals, trans i intersexe existeixen. També existeixen els fills de famílies homoparentals. Molts d'aquests alumnes es plantegen, qüestionen la seva sexualitat, tenen dubtes sobre la seva orientació. Ens hem de preguntar si amb aquestes persones s'està complint el mandat constitucional de tenir dret a una educació igualitària per a tothom.

Diferents estudis (Platero y Ceto; 2007; Pichardo, 2009; FLGTB, 2012; COGAM 2013) mostren dades alarmants en les nostres aules en relació amb aspectes del bullying homofòbic, com pot ser comportaments discriminatoris cap al col·lectiu LGBTI, la invisibilitat de les sexualitats no normatives en el sistema educatiu, la percepció negativa del col·lectiu LGBTI amb les institucions i la societat, la manca de coneixement i difusió del col·lectiu LGBTI en un entorn educatiu, etc.

La finalitat de l'estudi és establir les condicions pel que els drets de lesbianes, gais, bisexuals, trans i dels grups en els quals s'integren siguin reals i efectius; facilitant la participació i la representació en tots els àmbits de la vida social i contribuir a la superació dels estereotips que afecten negativament a la percepció social d'aquestes persones, tot fent palès la finalitat que recull l'article 2 de la Llei 11/2014.

L'estudi persegueix obtenir dades que serveixin posteriorment per a promoure el benestar de tots i totes les adolescents per a que puguin desenvolupar-se saludable i lliurement, proporcionant una educació de qualitat lliure i segura en tota la comunitat educativa.

Com a professionals que tractem la Diversitat Afectiva-Sexual i treballant en l'àmbit de l'educació, tenim el deure de proporcionar una base de dades fidedigna, estadística i empírica. Aquest informe dóna comptes de la percepció quant a diversitat afectiva-sexual i bullying homofòbic en dos Instituts de la població de Manresa.

2. Objectius

L'objectiu general d'aquest estudi és **obtenir una imatge sobre l'expressió del bullying homofòbic i la diversitat afectiva –sexual a dos instituts de Manresa.**

Els objectius específics són:

- ❖ Explorar la presència de bullying homofòbic en un context educatiu determinat.
- ❖ Indagar les actituds de l'alumnat respecte a la diversitat afectiva-sexual
- ❖ Identificar els prejudicis i estereotips respecte al col·lectiu LGBTI i a la diversitat afectiva –sexual
- ❖ Identificar la presència de comportaments de discriminació homofòbia
- ❖ Indagar el coneixement i informació que l'alumnat disposa sobre la diversitat afectiva-sexual

III. MARC TEÒRIC

Per tal de contextualitzar al lector, ens sembla precís fer una breu introducció sobre el fenomen de la homofòbia i el bullying homofòbic. La noció d'homofòbia es àrdua i complexa. En un principi relacionada amb l'àmbit mèdic i psiquiàtric (Weinbeg, 1972) i tradicionalment definida com una actitud o disposició negativa cap a la homosexualitat (Campo, Herazo y Oviedo, 2013).

L'aportació de diferents autors (Borrillo, 2001; Iborra, 2007; Kullasepp, 2007; Madureia, 2007; Pichardo et al., 2009) han proporcionat nous elements a una suposada definició d'homofòbia, es pot delimitar dues característiques principals en referència al concepte: actitud negativa i incomoditat.

Entenem com a homofòbia:

“Actitud hostil respecte a la homosexualitat i cap a les persones homosexuals, bisexuals, transsexuals i transgènere construïda socialment per mantenir el sistema sexe-gènere. La homofòbia es dirigeix contra qui surt o salta els rols de gènere i/o heteronormativitat” (Pichardo et al., 2009).

L'heteronormativitat entesa com la com “la tendència a considerar les relacions heterosexuales com la norma, i totes les altres formes de conducta sexual, com desviacions de dita norma” (Spargo, 2004), és un element clau per entendre la possible discriminacions a totes les persones que no segueixen els seus patrons.

El col·lectiu LGBTI trenca en gran mesura aquest sistema sexe-gènere heteronormatiu que es basa en tres grans eixos: el sexe, el gènere i la orientació sexual o desig.

DIMENSIONS/EIXOS	VALORS	EXCLUSIONS
Sexe	Masclé/Femella	Intersexe
Gènere	Home/Dona	Transgènere/Transsexuals
Orientació sexual/Desig	Heterosexualitat	Lesbianes/Gais/Bisexuals ³

El sistema sexe-gènere està pensat en una lògica lineal. Això és, l'home ha de ser masculí i heterosexual mentre que la dona ha de ser femenina i heterosexual, encaixant així en la heteronormativitat i complint els rols de gènere hegemònics.

El sistema exclou a totes les persones alienes a les seves normes, és a dir, persones que no s'identifiquen amb la identitat de gènere assignada amb el seu naixement (persones trans), o homes i dones que senten atracció pel seu mateix sexe (gais i lesbianes) o pels dos indistintament (bisexuals) i persones que no mantenen comportaments que es consideren adequats amb la masculinitat i

---

³ Extret de: Coll-Planas, G., & Missé, M. (2009) Diagnóstico de las realidades de la población LGTB de Barcelona.

feminitat hegemònica, respectivament (expressió de gènere).

Aquest mecanisme s'ha introduït en tots els estrats de la societat i repercuteix en diferents problemàtiques relacionades amb la sexualitat (Borrillo, 2001). Una d'aquestes problemàtiques es troba en l'interior de les nostres comunitats educatives: el bullying homofòbic.

La conjunció d'homofòbia i educació dona nom a aquest fenomen preocupant en les nostres aules. Seguint a Platero (2010, p.41) entenem per bullying homofòbic:

“Comportaments violents pels quals una persona s'exposa repetidament a l'exclusió, l'aïllament, l'amenaça, els insults i les agressions, tant per part dels seus iguals (una o diverses persones que estan en el seu entorn més proper) com per persones adultes, en una relació desigual de poden on els agressors o bullies es serveixen de l'homofòbia, el sexisme i els valors associats al heterosexisme. La víctima serà desqualificada i deshumanitzada, i en general, no podrà sortir per si sola d'aquesta situació, en la qual s'inclou tant a joves gas, lesbianes, transsexuals i bisexuals però també a qualsevol persona que sigui percebuda o representada fora dels patrons de gènere normatius”

El bullying homofòbic comparteix moltes similituds amb altres tipologies de bullying i s'expressa mitjançant agressions verbals, físiques, amenaces, exclusions, freqüència repetida, intencionalitat i òbviament amb uns efectes en l'educació de la persona assetjada. Tanmateix, el bullying homofòbic en té unes especificitats que considerem a continuació:

És INVISIBLE, donat que és una realitat que està naturalitzada. Amb una dificultat per identificar-lo, porta al agressor a continuar mantenint actes de discriminació i a la víctima a ser incompresa e invisibilitzada.

La por al CONTAGI de l'estigma, el contagi al estigma⁴ és una experiència que viuen els que envolten la víctima, tot aquell/a que s'apropi o defensi a víctima és susceptible de rebre la mateixa discriminació. Tanmateix, viure la sexualitat no normativa com a estigma repercuteix en tot l'entorn com un element negatiu i marcat de manera pejorativa.

La PROPAGACIÓ d'un llenguatge determinat, perpetua una realitat sexista i heteronormativa, insultant contínuament les diferències.

Les característiques anteriors fan que el bullying homofòbic i per tant la homofòbia en les escoles sigui NORMALITZADA en un espiral de discriminació i silenci difícil d'intervenir.

L'homofòbia encarnada en el fenomen del bullying homofòbic va dirigida cap aquells que no s'ajusten a la normativitat, per tant, el col·lectiu LGBTI⁵ com a realitats que trenquen per un lloc o per un altre el sistema sexe-gènere heteronormatiu, són les dianes de les situacions homofòbiques.

Per fer front a aquest fenomen, proposem la Diversitat Afectiva – Sexual com a concepte clau a implementar en el conjunt del sistema educatiu i que conjuntament amb la coeducació són els pilars

---

⁴ Extret de la idea de Goffman del seu llibre Estigma (1963)

⁵ En els annexos explicitem les diferents realitats sexuals del col·lectiu. Veure Glossari.

de l'article 12 en referència a l'educació de la Llei 11/2014 com a aspectes a implementar de manera transversal en les comunitats educatives.

En el present document sostenim que la sexualitat és un continu fluid i canviant, malgrat de que tendeixen a predominar postures que sostenen que la heterosexualitat és natural e immodificable. A causa d'això, moltes persones mantenen oculta la seva orientació sexual i identitat de gènere, per temor a les reaccions d'altres i a poder viure experiències de discriminació i prejudici. És per això i que la Llei 11/2014 que la Diversitat – Afectiva Sexual és l'alternativa a implementar per arribar a viure una sexualitat lliure de prejudicis i discriminacions per motius d'orientació sexual i d'identitat o expressió de gènere.

Per últim, creiem convenient explicar breument el que mesurem principalment amb aquesta investigació, que són: les actituds i els prejudicis i estereotips davant la diversitat afectiva - sexual de l'alumnat dels centres d'educació secundària.

Les actituds són organitzacions de creences i cognicions en general, dotades d'una càrrega afectiva a favor o en contra d'un objecte o fenomen definit, que predisposa a una acció coherent amb les cognicions i afectes relatius al mateix objecte o fenomen (Rodríguez, 1991).

Els prejudicis són una actitud suspicax o hostil cap a una persona que pertany a un grup, pel simple fet de pertànyer a aquest grup, i a la qual, a partir d'aquesta pertinença, se li presumeixen les mateixes qualitats negatives que s'adscriuen a tot el grup (Allport, 1979)⁶. Són idees que adquirim dels altres sense experimentar-les, i que esperem com qualsevol altre tipus d'idees, per elaborar categories que ens permetin predir el comportament dels elements que integren aquestes categories i orientar la nostra conducta en conseqüència (Del Olmo, 2005).

Els estereotipus són simplificacions i associacions d'un conjunt d'idees senzilles, generalment adquirits d'un altre (i quan és així estem parlant de prejudicis), a una categoria. Quan parlem d'estereotips, normalment, encara que no sempre, ens estem referint a categories d'éssers humans. Els estereotips es diferencien dels prejudicis en aquests dos aspectes: es tracta d'un conjunt d'idees i es solen atribuir a grups de persones⁷ (Del Olmo, 2005).

---

⁶ Les qualitats no sempre han de ser negatives, de fet col·loquialment quan parlem de qualitats, fem referència a un caràcter positiu i beneficiós.

⁷ En aquest cas ens centrem en el caràcter negatiu que poden tenir els prejudicis i els estereotips dirigits al col·lectiu LGTBI. Els prejudicis i estereotips no sempre han de ser negatius, per conèixer més sobre prejudicis i estereotips veure (Del Olmo, 2005).

IV. MARC METODOLÒGIC

Aquesta es una recerca quantitativa posicionada des de un paradigma interpretatiu-fenomenològic. A continuació se detallen els processos per a recollir la informació necessària per aconseguir els objectius esperats.

1. Instrument

El material utilitzat és un qüestionari de construcció pròpia, titulat "Enquesta sobre Adolescència i Diversitat Sexual"⁸. És un qüestionari d'autoaplicació i considera informació sociodemogràfica, compostat per 13 punts on es fan referència a preguntes sobre bullying homofòbic i diversitat afectiva-sexual (específicament aspectes relacionats amb comportaments cap al col·lectiu LGBTI, coneixença del col·lectiu, actituds front la diversitat afectiu-sexual i prejudicis i estereotips estesos sobre el col·lectiu), preguntes sobre models de família i preguntes sobre informació i difusió d'aspectes relacionats amb la sexualitat.

Els ítems estan dividits en diferents tipus (Murillo, 2006):

- ❖ Gran part tenen un disseny d'escala d'intensitat, estructurant les opinions sota formes de resposta en ventall en un contínuum d'actituds. En són un exemple:
- ❖ Què et sembla que dos homes mostrin públicament els seus sentiments (abraçades, petons...)?
- ❖ Què et sembla si el teu amic/ga et diu que és bisexual?
- ❖ Altres ítems tenen un disseny escala Likert, oferint una afirmació i demanant que el subjecte respongui depenent del seu grau d'acord o desacord. En són un exemple:
- ❖ Els gais són efeminats
- ❖ Si ets gai és més fàcil tenir SIDA

Altres tenen un disseny tipus tancat categoritzada, on l'alumnat disposa de varies alternatives per a respondre, podent escollir més d'una opció. Aquestes preguntes contenen un caràcter substantiu, preguntant per qüestions bàsiques i referents al que es vol investigar (Murillo, 2006). És un exemple:

- ❖ Dels següents exemples, quins consideres com a família?

El final de l'enquesta és una pregunta oberta que procura que els i les adolescents puguin expressar qualsevol inquietud o tema que vulguin tractar.

2. Mostra

Aquesta investigació és un estudi quantitatiu en el qual s'aplica una enquesta als i les estudiants de dos instituts de Manresa: Els instituts públics A i B. Per una banda, al institut A es va aplicar l'enquesta

---

⁸ Inspirat en el treball de Pichardo J. I. et al. (2007). Actitudes ante la diversidad sexual de la población adolescente de Coslada (Madrid) y San Bartolomé de Tirajana (Gran Canaria). Federación Estatal de Lesbianas, Gays, Bisexuales y Transexuales; Ayto. de Coslada (Madrid) y Ayto. de San Bartolomé de Tirajana (Gran Canaria).

a un grup d'estudiants des de tercer d'ESO fins a 2n de Batxillerat i 2 grups de Formació Professional els dies 9 de febrer i 26 de maig de 2017. Per un altre banda, al institut B es va aplicar l'enquesta a un grup d'estudiants des de tercer d'ESO fins a segon de Batxillerat el dia 23 de març de 2017.

La enquesta és autoaplicada, amb assistència d'un professional del OCH. Prèviament a l'enquesta, aquest professional va realitzar unes xerrades formatives, en què es situava el fenomen del Bullying homofòbic i conceptes claus per a reflexionar sobre la diversitat afectiva-sexual. Es tracta d'unes xerrades enfocades especialment a facilitar a l'alumnat la comprensió de tots els conceptes que apareixien a l'enquesta. Cal dir que, degut a problemes de calendari amb el institut A, no es van realitzar les sessions formatives prèvies a tots els grups, concretament a 3r i 4t d'ESO aquest institut, i en els mateixos casos la enquesta va ser aplicada per els professors, sense assistència. Tot això pot significar certes limitacions en els resultats obtinguts.

La enquesta té una fiabilitat representada amb un Alfa de Crombach de 0,809⁹, calculat a un 95% de confiança, que indica que el grau de consistència i estabilitat dels ítems que construeixen l'enquesta estan relacionats i mesuren un mateix constructe o constructes correlacionats, en el nostre cas el bullying homofòbic i la diversitat afectiu-sexual.

Per l'anàlisi estadístic dels resultats es va recórrer a anàlisis descriptiu on s'apliquen un anàlisis univariats descriptius i es contrasta algunes preguntes respecte a 4 variables que identifiquem com a claus: col·lectiu, lloc de naixement, etapa formativa i sexe. Es van identificar 4 índexs relacionats amb el nostre objecte d'estudi: comportaments cap a persones LGBTI, coneixença de persones LGBTI, actituds front la diversitat afectiu-sexual i prejudicis i estereotips front la diversitat afectiu sexual.

3. Consideracions ètiques

La gran majoria de participants són menors d'edat i és necessari que els seus responsables estiguin informats en aquest estudi. L'enquesta va ser passada dins del horari acadèmic curricular posteriorment a una xerrada sobre la diversitat afectiva-sexual, posant èmfasi en el bullying homofòbic. En tot moment es va comptar amb l'autorització de la institució escolar i el Ajuntament, explicitant els continguts de l'enquesta i que la informació seria treballada de manera anònima, confidencial i agregada, evitant tota la informació que pogués identificar als i les participants. En tot cas s'ha respectat l'alumnat que no volia contestar a l'enquesta.

No obstant això, ens sembla oportú considerar les limitacions i dificultats que han sorgit en el procés d'investigació. Donada la dificultat de compaginar els temps i dinàmiques de les comunitats educatives per trobar una data precisa i adient a totes les parts per realitzar la formació sobre temàtica LGTBI, prèvia a l'aplicació del qüestionari. Finalment, una de les últimes tandes de l'aplicació va ser impossible realitzar aquesta formació prèvia, i per tant, la possibilitat de resoldre dubtes durant la aplicació del mateix qüestionari per falta de supervisió.

Aquesta dificultat temporal va fer que els acords inicials d'entrega de l'estudi s'allarguessin fins al mes

---

⁹ Seguim un criteri general, veure George y Mallery (2003)

de juliol. Tanmateix, aquestes dificultats han estat superades i podem afirmar amb contundència que les dades van ser analitzades amb una base rigorosa i científica des de la investigació social.

V. RESULTATS PRINCIPALS

Els principals resultats es presenten per cada institut, i es organitzen en 8 temàtiques: a) aspectes descriptius generals b) coneixença de persones col·lectiu LGBTI, c) percepció tracte col·lectiu LGBTI d) comportaments cap a persones que són o semblen LGBTI, e) actituds front la diversitat afectiu – sexual, f) prejudicis i estereotips front la diversitat afectiva-sexual, g) temàtiques d'interès front la diversitat afectiva-sexual i h) models de família.

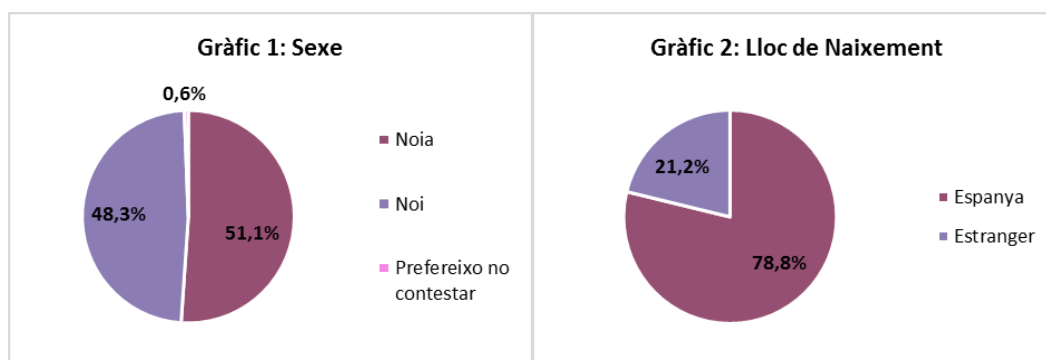
1. Institut A

L'Institut A és un centre públic d'educació secundària fundat en 1968. Actualment, a l'Institut hi ha prop de mil cinc-cents alumnes, més d'un centenar de professors i professores i un total de quinze persones en l'àrea d'administració i serveis. Al centre es poden cursar estudis d'ESO, de Batxillerat i de Cicles formatius de grau mitjà i superior, així com programes formatius que faciliten la inserció laboral als alumnes que no han superat l'ESO. Es va a enquestar una mostra de 179 estudiants del tres cicles formatius.

a) Aspectes descriptius de la mostra

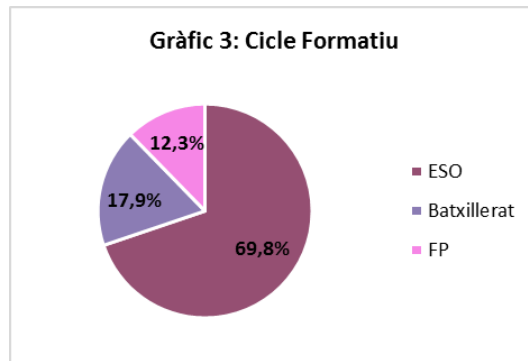
El 48,3% s'identifiquen com a homes, el 51,1% s'identifiquen com a dones. La resta de la mostra prefereix no contestar o no determina a qual sexe s'identifica.

La majoria de la mostra té per lloc de naixement l'Estat Espanyol (78,8%). La resta dels països de procedència de l'alumnat han estat agrupats en la categoria Estrangers (21,2%), ja que són molt pocs casos de cada país per poder fer una anàlisi més específica sobre cadascun d'ells i les implicacions que pot tenir en relació amb el tema d'estudi.¹⁰

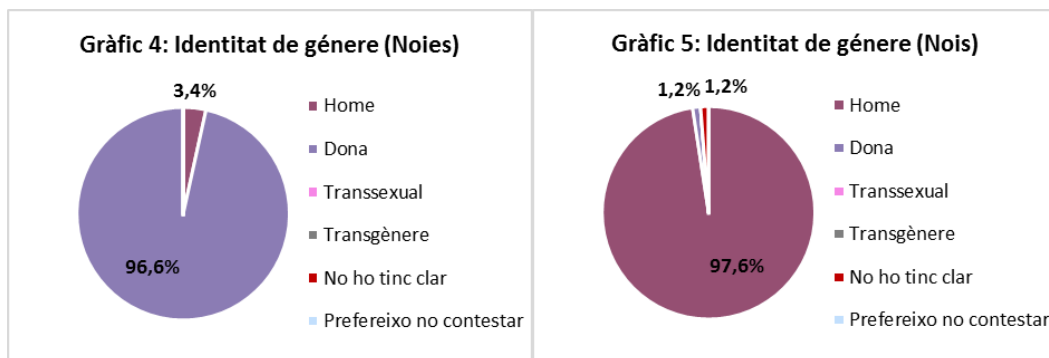

S'aplica l'enquesta a l'alumnat des de 3° ESO a 2° BATX i 2° FP (gràfic 3). La mostra es distribueix heterogèniament entre les etapes formatives, on el percentatge d'alumnes és més gran a l'ESO, i el grup més petits és FP.

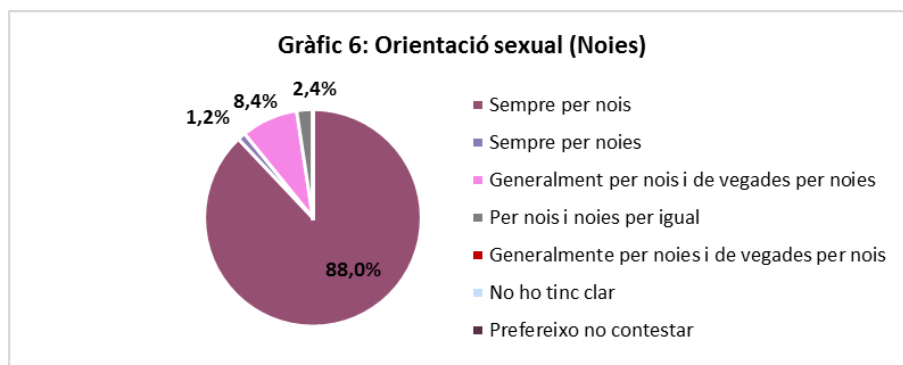
¹⁰S'ha considerat Melilla com estrangers a causa de les diferències culturals, sent un protectorat espanyol.

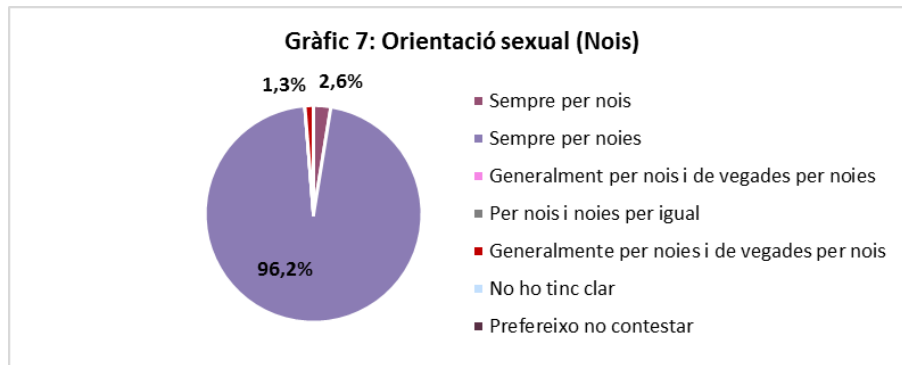
La majoria de les dones de la mostra s'identifiquen amb el gènere femení (96,6%, gràfic 4), així com la majoria dels homes s'identifiquen amb el masculí (97,6%, gràfic 5), seguint el que planteja el sistema sexe-gènere.

Respecte a l'orientació sexual de les persones que s'identifiquen com a dones, la majoria es declaren heterosexuales (88%). Cal destacar que un 8,4% assenyalen que de vegades se sent atreta per dones, explorant expressions de la sexualitat que escapen del sistema sexe-gènere.

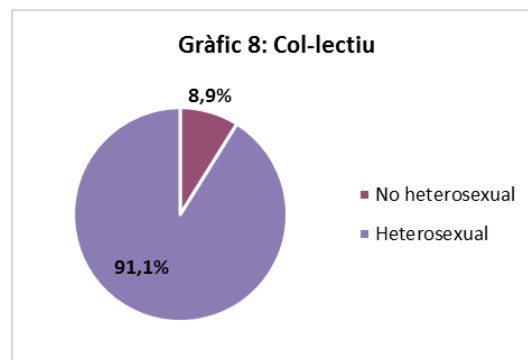

Les persones que s'identifiquen com homes en general assenyalen ser heterosexuales, és a dir, sentir atracció per dones (96,2%).

Les dones es mostren més obertes en l'exploració de la seva sexualitat, sent un percentatge lleument més gran que no es declaren heterosexual, reconeixent que en ocasions se senten atretes per persones del seu mateix sexe.

És així, que el 8,9% es declara part del col·lectiu no heterosexual, percentatge que s'assembla amb el que planteja la literatura internacional.

b) Coneixença de persones LGBTI

Les dades ens planteja la problematització de la visibilitat, està relacionada amb la difusió i coneixement sobre les diferents realitats sexuals comportant uns efectes en l'alumnat. Es percep una major visibilitat del col·lectiu gai en la majoria de les categories consultades, el que contrasta amb el desconeixement quasi absolut de les persones trans en totes les categories (gràfic 9). Aquest fenomen concorda amb la literatura consultada sobre el tema (FRA, 2009).

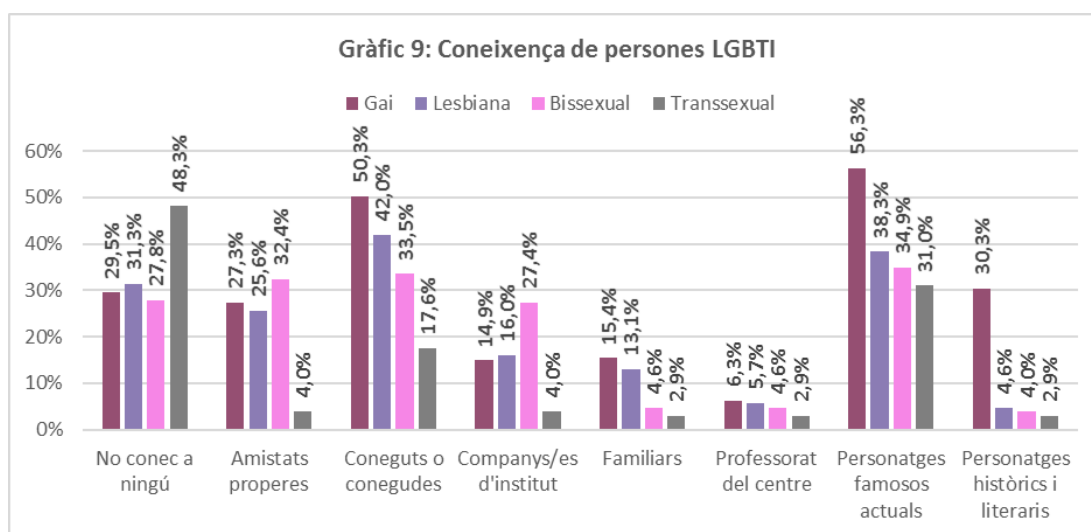
Crida l'atenció la visibilitat del col·lectiu bisexual, que històricament han estat invisibilitzats. Això es pot apreciar, especialment en amistats properes (32,4%) i companys/es d'institut (27,4%). Podem elaborar la hipòtesi que la categoria bisexual podria ser considerada com un espai d'experimentació i exploració en la construcció de la identitat sexual més flexible que les etiquetes homosexuals (gai o lesbiana).

L'alumnat a l'hora de referenciar personatges coneguts¹¹ van referenciar majoritàriament a personatges públics home com a Ricky Martin, Freddie Mercury, Jorge Javier Vázquez o Jesús Vázquez

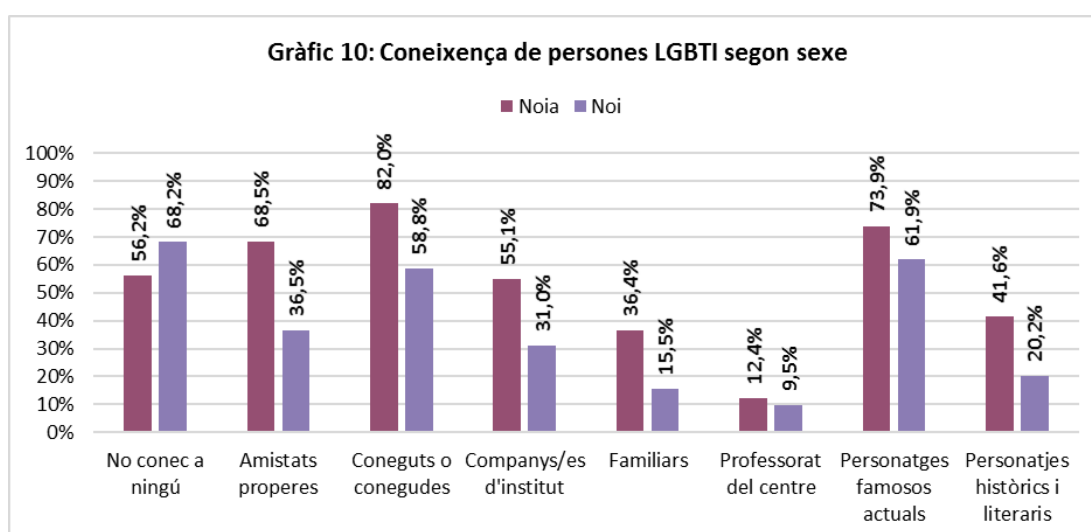
¹¹ Nosaltres preguntàvem per personatges històrics i literaris però van respondre sobre artistes, cantants, personatges públics dels mass media entre d'altres.

són uns exemples. En la categoria de Lesbiana les referències van ser Dulceida, Carla Delevigne. Pel que fa la bisexualitat Miley Cyrus o Lady Gaga eren les més comentades i pel que fa la transsexualitat les referències van ser poques: Carmen de Mairena i Conchita Wurst (Eurovisió). Aquestes referències concorden amb les diferents “visibilitats” del col·lectiu LGBTI a la societat i es reproduïxen en el context educatiu.

Podem observar com hi ha confusió, per exemple, Carmen de Mairena és una figura transgènere i Conchita Wurst guanyadora del festival d’Eurovisió per Àustria l’any 2014 és un cantant que en les seves actuacions la seva expressió de gènere es presenta com un “dona amb barba”. Per tant, veiem com és important treballar en la distinció entre orientació sexual, identitat de gènere i expressió de gènere.

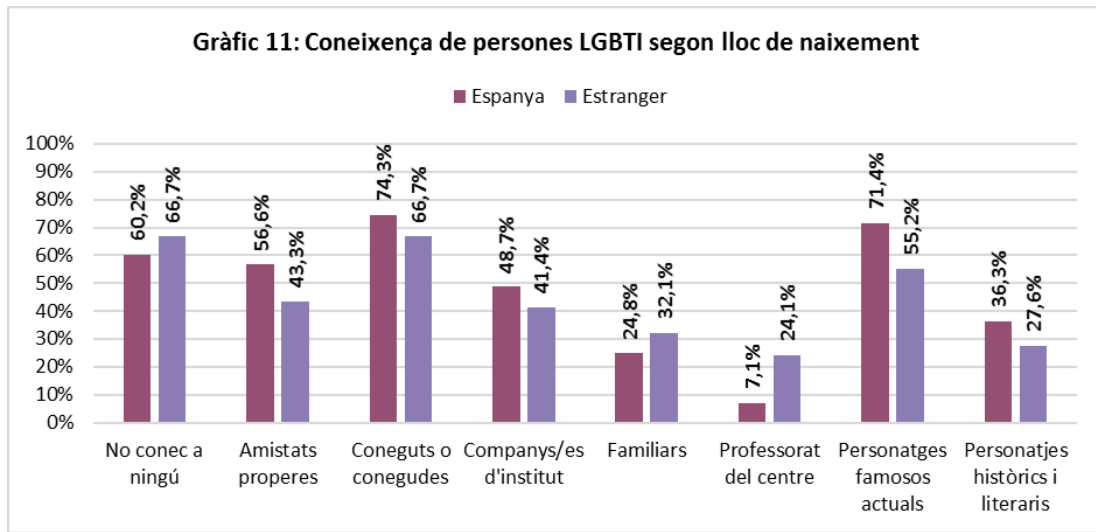

En totes les categories les dones són els que coneixen a més persones LGBTI, el que pot estar relacionat a una major obertura i flexibilitat respecte al sistema sexe-gènere. Probablement com es veurà més endavant, per manifestar una actitud més oberta i positiva cap a la diversitat afectiva-sexual (gràfic 10).

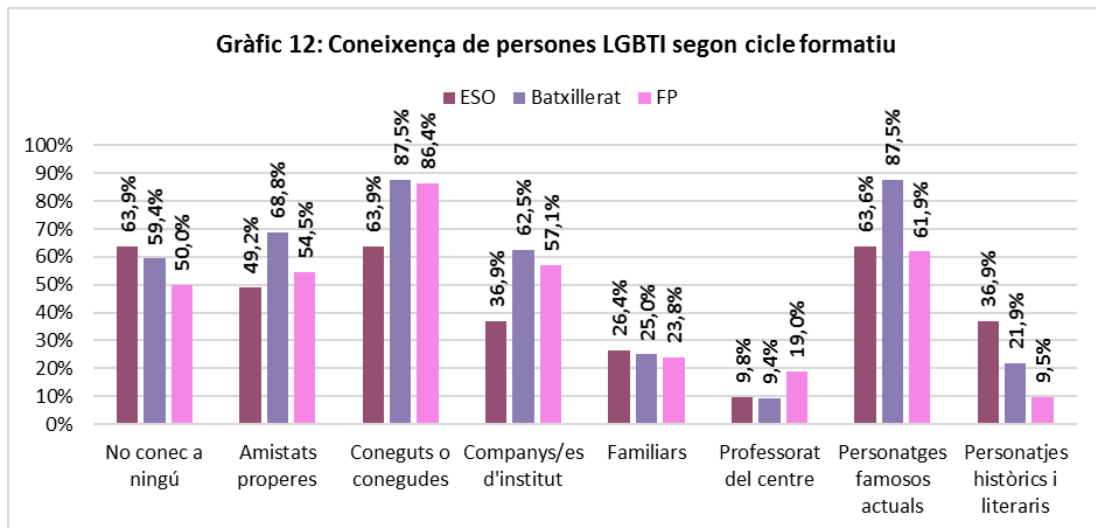

En gairebé totes les categories les espanyoles i els espanyols coneixen a més persones LGBTI que els i

les estrangers/es, excepte en les categories famílies i professorat, on aquesta relació s'inverteix (gràfic 11). Les diferències entre espanyols/es i estrangers/es són més pronunciades al moment de preguntar per persones famoses o conegudes.

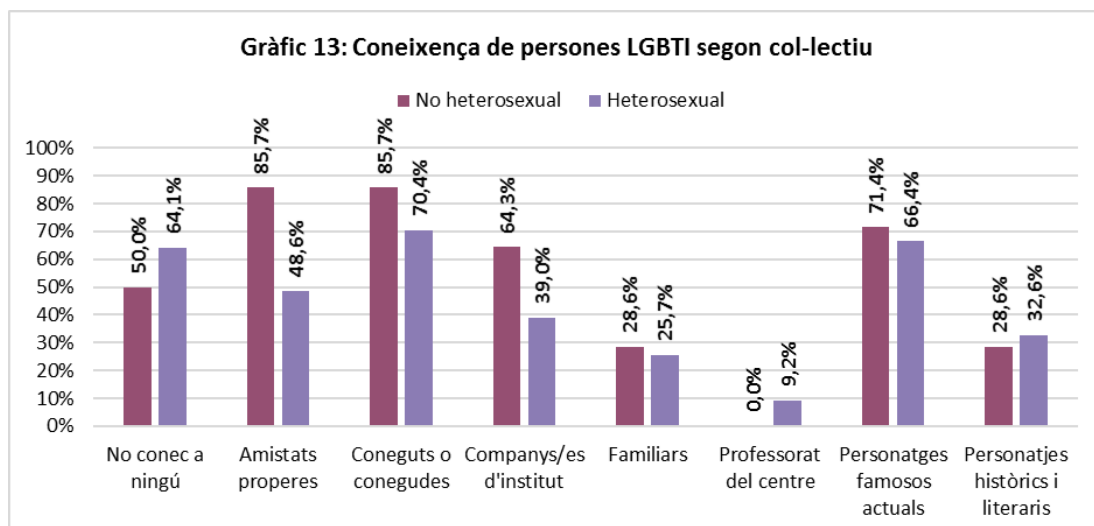
Les referències i el coneixement a les diferents orientacions sexuals i identitats de gènere augmenten segons passen els cursos acadèmics (pas d'ESO a Batxillerat o FP). Es pot hipotetitzar que anar avançant en els diferents cursos acadèmics proporciona una major difusió de coneixement i accés a les diferents vivències i experiències afectives – sexuals. Les dades indiquen (encara que lleugerament) que les persones de Batxillerat coneixen més al col·lectiu LGBTI (gràfic 12).

Les persones que s'identifiquen com no heterosexuales coneixen a més persones del col·lectiu LGBTI a les categories d'amistats properes (85,7%), coneguts o conegudes (85,7%), companys/es d'institut (64,3%) i familiars (28,6%). Això s'entén per l'estigma de les minories (Meyer, 2003), qui planteja que les persones que formen part d'una minoria s'agrupen per brindar suport i sentit de pertinença.

Crida l'atenció que els heterosexuales coneixen a més professorat LGBTI (9,2%) i a personatges històrics o literaris (32,6%), tot i que aquest últim la dada estadística no és significativa.

c) Actituds davant la diversitat afectiu-sexual

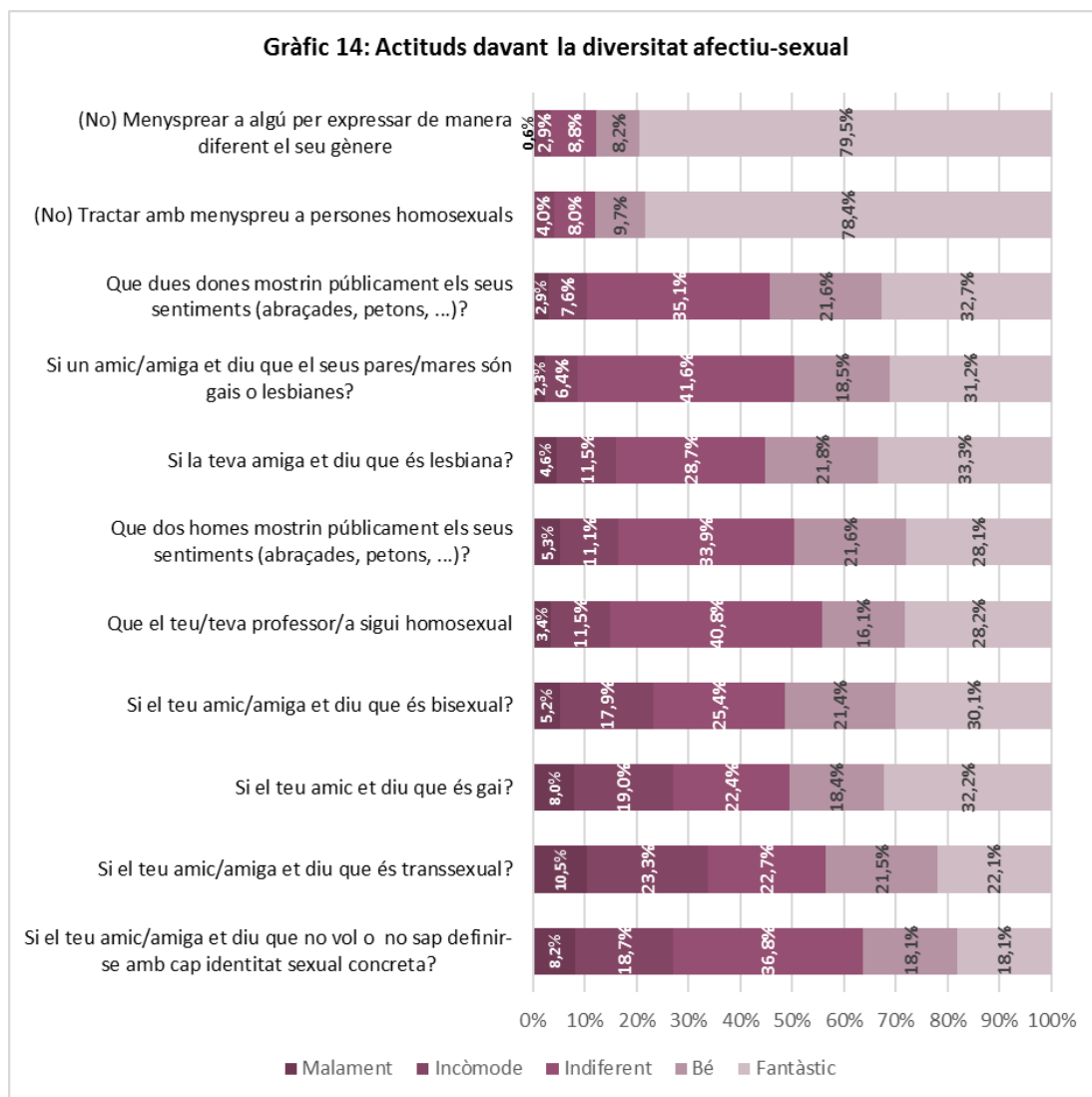
Les dades d'actitud davant la diversitat afectiu-sexual provenen del posicionament de l'alumnat sobre 11 afirmacions relacionades amb el col·lectiu LGBTI fent referència a totes les diverses realitats sexuals, 2 dels ítems són tractats de manera inversa pel correcte anàlisi estadístic, per el que comencen amb l'agregat "(No)" l'inici de la frase.

S'observa com les posicions que pren l'alumnat davant afirmacions que tenen a veure amb el col·lectiu LGBTI en relació amb l'orientació sexual, la identitat i l'expressió de gènere són generalment favorables (tonalitats més clares) (Gràfic 14).

No cal menysprear per això, la quantitat de gent que ha optat per una neutralitat e indiferència, superant aquesta opció a vegades a una actitud favorable (Bé). Això, ens fa pensar que les persones poden mostrar-se indiferents perquè no és un tema rellevant per a elles o perquè han normalitzat aquesta situació, és a dir, no és una cosa important per a ells/elles. Les posicions de normalitat e indiferència podrien estar relacionades amb la sensació de normalització del col·lectiu LGBTI en la societat.

Les persones que es senten incòmodes o tenen una actitud negativa davant la Diversitat Afectiva-Sexual són una minoria, obtenint resultats similars en la globalitat de les afirmacions. Les actituds són menys favorables quan es tracta d'una amiatat que explicita una altra opció a l'heteronormativitat (declara ser bisexual, gai o lesbiana, o no té clara la seva identitat de gènere).

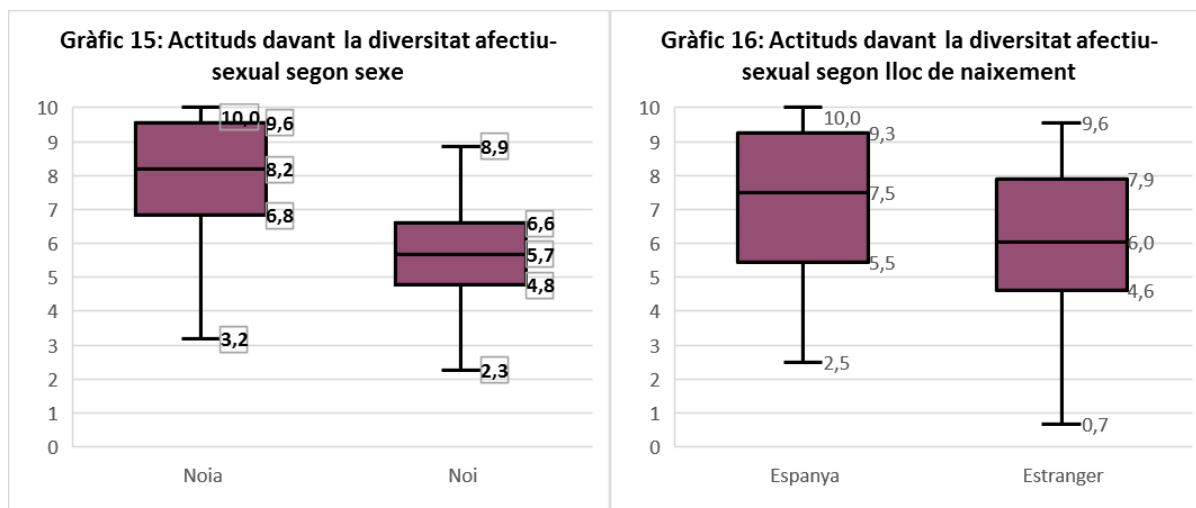
Els ítems presentats a l'audiència de forma negativa (tractar amb menyspreu a persones homosexuals i menyspreu a algú per expressar de manera diferent el seu gènere) obtenen una actitud més favorable respecte a la resta d'ítems. Això pot ser degut a la desitjabilitat social del alumnat a l'hora de respondre, on costa molt més expressar el desacord quan és presenta de forma negativa, i del tracte estadístic en recodificar-los de manera inversa [(no) tractar amb menyspreu a persones homosexuals]].

Les dades donen compte d'una diferència significativa entre homes i dones, on aquestes últimes evidencien una actitud positiva o més oberta cap al col·lectiu LGBTI que els homes. Crida l'atenció que fins i tot la pitjor actitud (malament, incòmoda) de les dones és més positiva que la dels homes (Gràfic 15). Això encamina la hipòtesis plantejada sobre una major apertura per part de les dones i una major hostilitat per part dels homes, possiblement per la rigidesa del model hegemònic masculí (Bonino, 2002).

Al contrastar per lloc de naixement, si bé en general, l'actitud dels dos grups tendeix a ser favorable, o indiferent (existeixen pocs casos amb una actitud negativa o de rebuig). Les persones nascudes a Espanya es mostren més favorables o amb una actitud més positiva que els/les estrangers/es cap al col·lectiu LGBTI (Gràfic 16).

D'acord amb el que es planteja a la literatura acadèmica (Hadler, 2012), podria succeir que les persones de l'estat espanyol estiguin més familiaritzades amb la temàtica que les persones estrangeres pel context de lluita del col·lectiu LGBTI i de les fites aconseguides en el marc legal i jurídic existent per protegir i garantir els seus drets. Segons els últims estudis publicats, l'acceptació social a Espanya supera el 80% en relació a les diversitats sexuals.

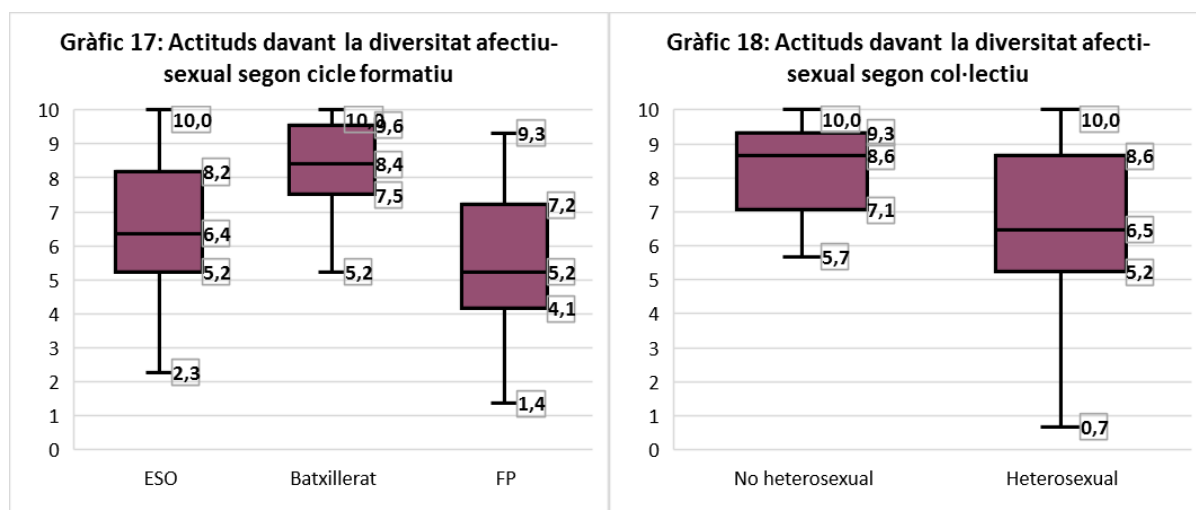

Es produeixen diferències importants segons el cicle formatiu. En general, a Batxillerat l'alumnat té una actitud favorable respecte a la comunitat LGBTI, on fins i tot les actituds més negatives entren en el rang de la indiferència (Gràfic 17).

Els que evidencien una actitud menys favorable és l'alumnat de Formació Professional, on la majoria té una actitud d'indiferència o rebuig més gran que l'alumnat d'ESO. Aquestes diferències en els Cicles formatius fan pensar que en ESO i Batxillerat hi ha un treball respecte a la diversitat afectiva-sexual (això explicaria que en BATX hi hagi una actitud positiva) i que aquesta temàtica no s'està treballant de manera activa en FP.

Hi ha una diferència significativa entre les persones que es declaren heterosexuales i els que no s'identifiquen com a tals. Les persones identificades com no heterosexuales són més obertes i tenen una actitud favorable respecte de la comunitat LGBTI (Gràfic 18).

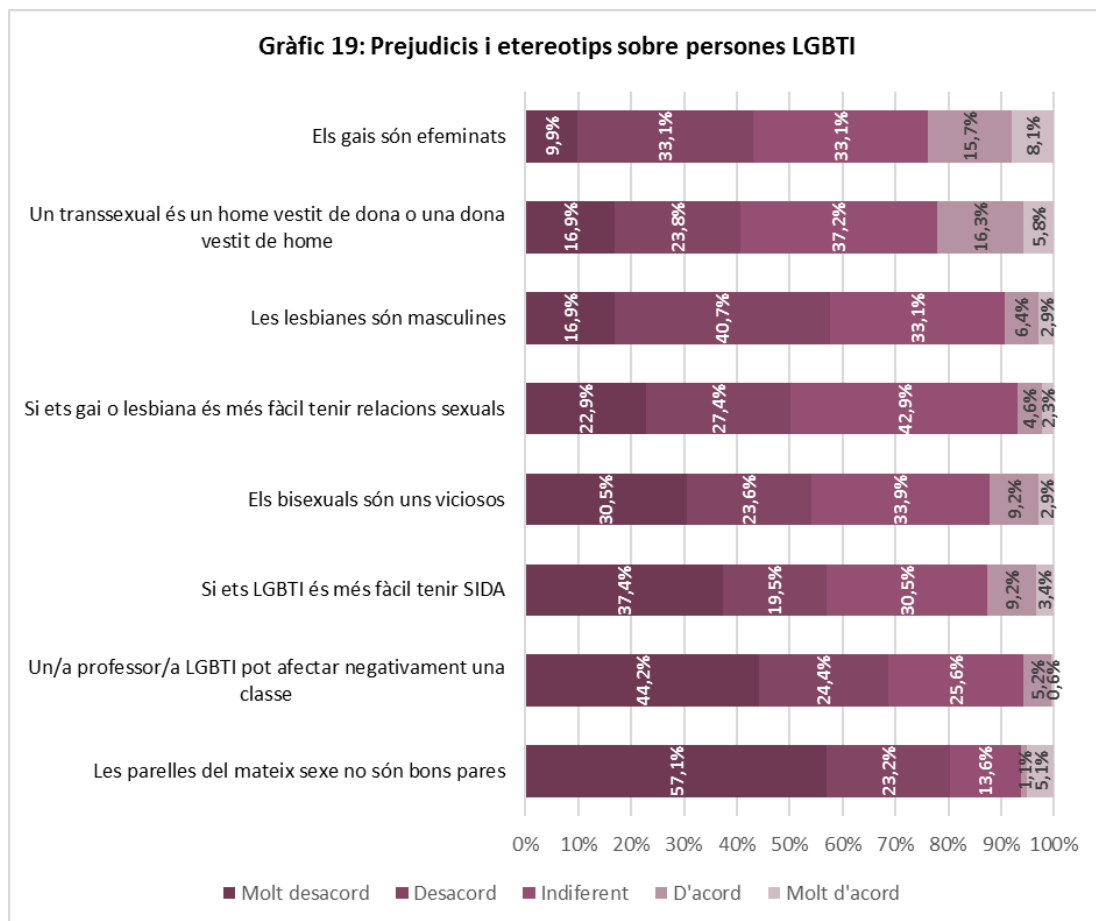
Si bé pot semblar evident que les persones no-heterosexuales tinguin una actitud favorable, això no sempre és així producte de l'homofòbia interioritzada i altres característiques del bullying homofòbic, com l'horitzó de la injúria (Eribon, 2004) i el contagi de l'estigma (Platero & Ceto, 2007).

d) Prejudicis i estereotips

Els prejudicis i estereotips van ser recollits des de les prejudicis més estesos sobre la realitat LGBTI en el conjunt de la societat, i es fa referència a totes les realitats sexuals diverses. S'ha utilitzat un format escala Likert de Molt Desacord (1) a Molt d'Acord (5).

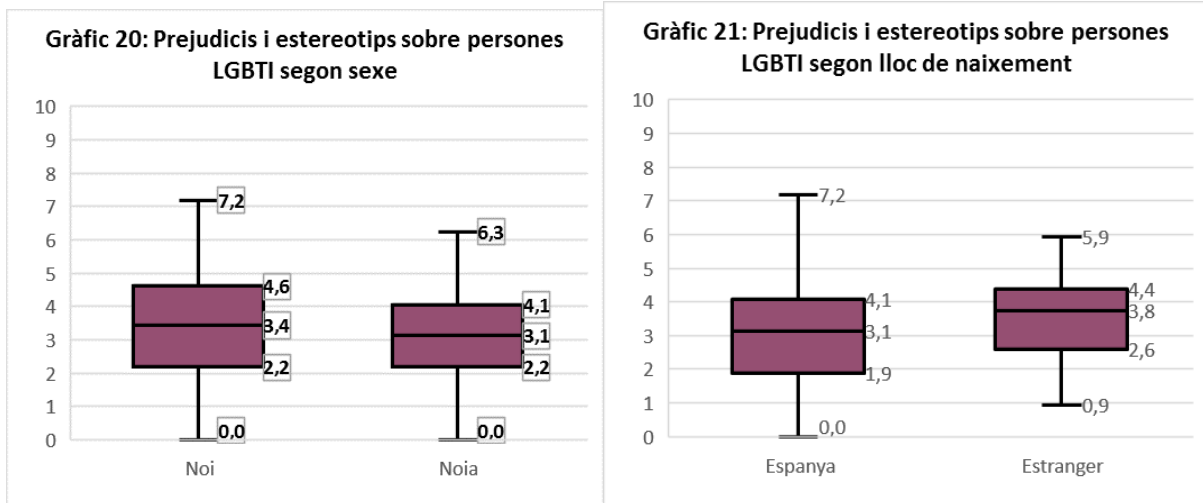
En general les respostes són positives, és a dir, l'alumnat no està d'acord amb els prejudicis i estereotips plantejats (colors foscos) o és indiferent a aquests (Gràfic 19). Aquesta indiferència pot estar relacionada amb una normalització i acceptació del col·lectiu LGBTI, on aquests prejudicis perden sentit. Les preguntes on el rebuig al prejudici plantejat és més gran són: Un/a professor/a LGBTI pot afectar negativament una classe i Les parelles del mateix sexe no són bons pares (Gràfic 19).

Hi ha una lleugera diferència entre nois i noies, on les dones tornen a mostrar una actitud més oberta i amb menys prejudicis que els homes (Gràfic 20). Com ja s'ha esmentat, les dones estan menys d'acord amb els estereotipus associats a persones LGBTI, probablement perquè manifesten una actitud més oberta i perceben de forma més flexibles la masculinitat i la feminitat, comprenent que existeixen diverses formes d'expressar el gènere amb el qual una persona s'identifica.

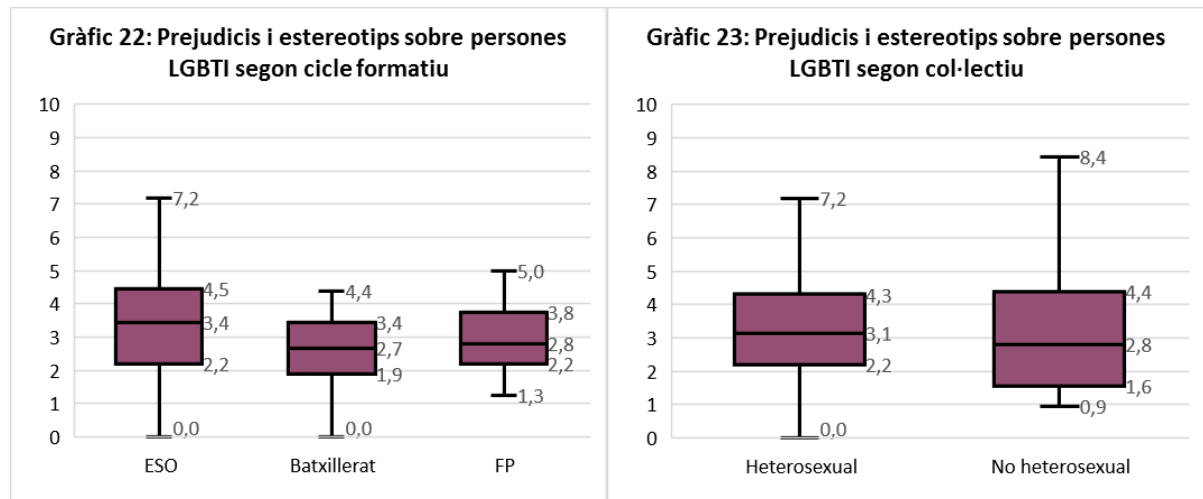
En general, les persones nascudes a l'estat espanyol mostren menys prejudicis que estrangers, probablement per l'esmentat anteriorment, les lleis que existeixen a favor de la comunitat LGBTI (especialment a Catalunya). No obstant això, en analitzar cada grup es poden apreciar algunes diferències. Entre els estudiants nascudes a l'estat espanyol es percep una major heterogeneïtat

d'opinions respecte als prejudicis i estereotipus. Los estrangers i les estrangeres tenen una menor dispersió a l'interior del seu grup, sent més semblants les seves opinions (Gràfic 21).

En relació amb el cicle formatiu, no hi ha diferències significatives entre els tres grups. L'ESO presenta una major dispersió interna, però això s'entén per la seva edat i maduresa, on els prejudicis poden ser majors a conèixer a menys persones de la comunitat LGBTI. Batxillerat novament mostra una actitud favorable, on rebutgen més els prejudicis i estereotips (Gràfic 22).

El col·lectiu no-heterosexual mostra una major dispersió interna, on si bé com a grup rebutgen els prejudicis i estereotips, hi ha persones que estan d'acord amb les afirmacions presentades. Això últim pot ser degut a diferents factors, com l'homofòbia interioritzada i la rigidesa dels models hegemònics de gènere. En canvi, les persones que s'identifiquen com heterosexuales són més homogènies en les seves respostes (Gràfic 23).

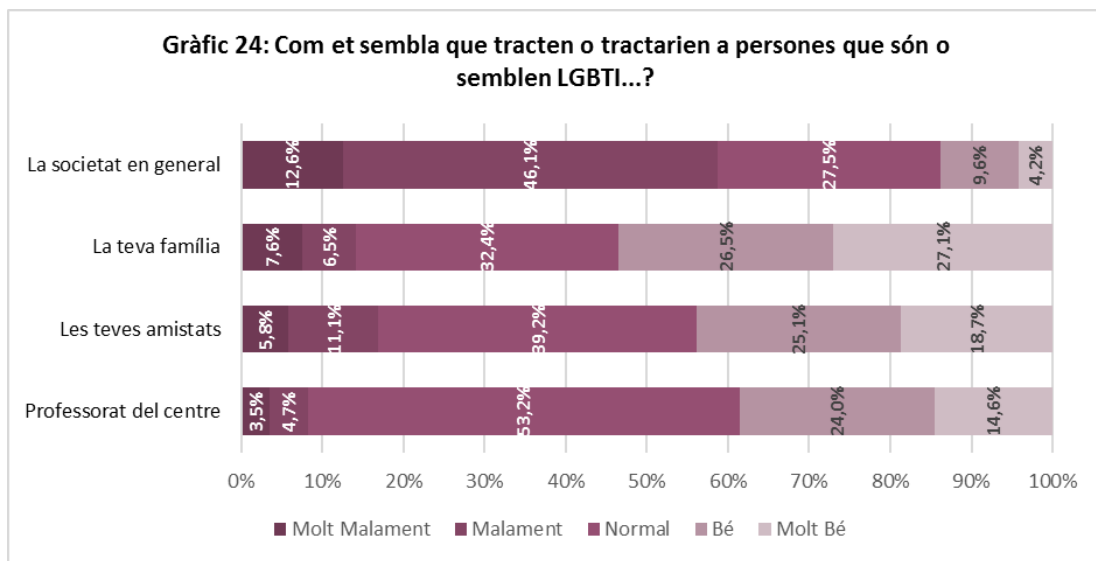
e) Percepcions sobre el tracte al col·lectiu LGBTI

Es percep una diferència significativa entre les relacions properes (amistats, família, professorat) i la societat en general, on en les relacions properes sent que es tracta millor a les persones LGBTI i la societat en general es percep més amansant o un lloc més hostil (molt malament 12,6% i malament

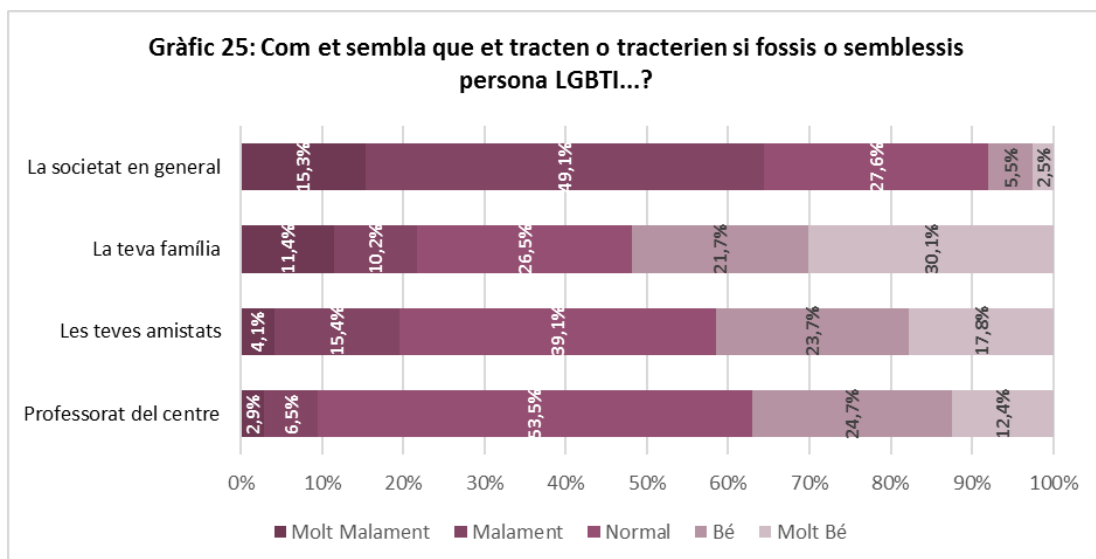
46,1%). Les relacions properes poden funcionar com a elements facilitadors en una societat percebuda com a hostil i insegura.

Això cobra sentit amb la teoria de l'estrès de les minories (Meyer, 2003), on la societat discrimina i estigmatitza les persones que pertanyen a una minoria, de manera que les persones s'agrupen a la recerca de suport i seguretat (en aquest cas, això es tradueix en les amistats, família i professorat) (Gràfic 24).

És important destacar que en la categoria del professorat, l'alumnat sent que existiria menys rebuig cap a les persones LGBTI, on l'actitud de professors/es seria normal, és a dir, no marcaria una diferència que la persones fos o no LGBTI.

Quan es pregunta a nivell individual es mantenen les percepcions del gràfic anterior (Gràfic 24), però la percepció de la societat és encara pitjor. La societat es la percep més hostil i amansant, on només un 8% sent que ho tractarien bé o molt bé (Gràfic 25). Novament, consideren que el professorat en l'escola serà més obert i amb una actitud favorable cap a la comunitat LGBTI.

Un altre aspecte a comentar, és el que Eribon (2004) va denominar horitzó a la injúria, relacionat amb l'alumnat que es percep LGBTI, va descobrint que el que senten, pot comportar problemes, els inputs que arriben de diferents agents de la societat poden no ser del tot favorables a la seva expressió i manifestació. Això comporta conseqüències, com la retroalimentació a la invisibilitat d'aquests tipus de discriminacions.

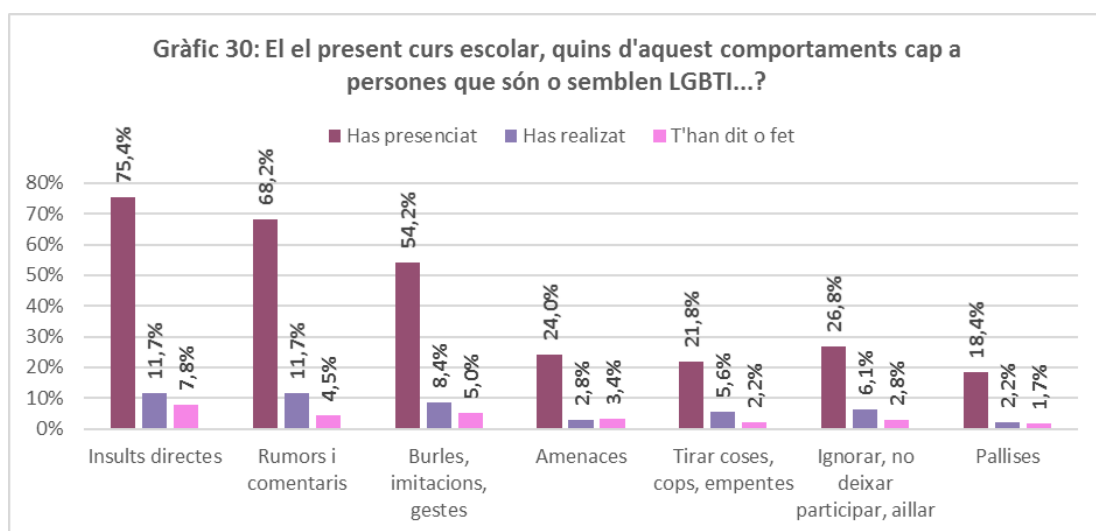
Aquest fenomen pot influir en l'expressió lliure de la sexualitat de les persones, on tota demostració contrària als rols normatius del sistema sexe-gènere pot comportar riscos de patir discriminació.

f) **Comportaments de discriminació i agressió cap a persones LGBTI**

Quan parlem sobre comportaments front la Diversitat Afectiva – Sexual fem referència a una varietat de comportaments, des de insults, comentaris negatius, rumors, burles, imitacions, amenaces, deixar de parlar, ignorar fins a agressions físiques com tirar coses, empentes o fins i tot pallisses. Els resultats són presentats en %.

En el present any escolar, la majoria de l'alumnat ha presenciat algun comportament discriminatori o homòfob en totes les categories descrites (Gràfic 30). Els comportaments que succeeixen amb més freqüència són els insults, comentaris pejoratius, rumors i burles en relació a l'orientació sexual, identitat o expressió de gènere, sent la violència verbal i psicològica l'elecció dels que cometen bullying homofòbic. Aquesta dada no és menor, concorda amb el que planteja la literatura sobre la invisibilització de l'homofòbia i la normalització de la mateixa, especialment en el llenguatge quotidià.

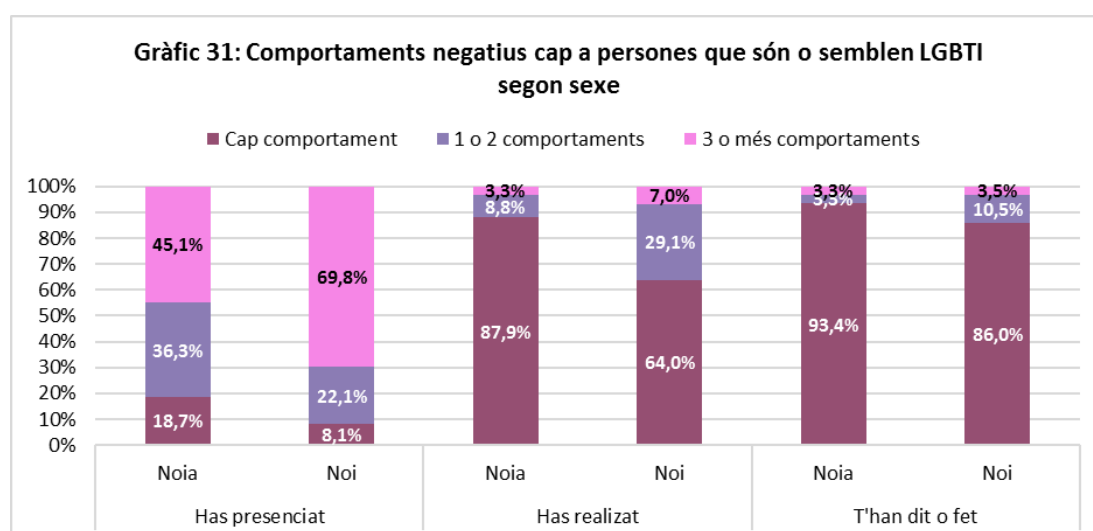
Una dada preocupant és que el 18,4% de l'alumnat ha presenciat una pallissa durant el present any escolar, on el 2,2% reconeix haver participat d'ella i el 1,7% va ser víctima de la violència física. A partir de les dades es pot discutir que va poder haver estat un acte de violència amb una gran audiència, tenint múltiples testimonis per validar la posició dels agressores relacionat amb les pautes normatives del sexe-gènere (Platero, 2015). A més, sospitem d'una possible passivitat per part de l'alumnat que presència el fet, guardant silenci i així normalitzant l'homofòbia en el centre educatiu. Aquest silenci podria estar relacionat amb el contagi de l'estigma, on la persona prefereix no interferir i adoptar una postura passiva perquè els altres no pensin que forma part de la comunitat LGBTI i sigui també discriminat i agredit/a (Platero & Ceto, 2015).

A l'hora de realitzar el tractament estadístic per a contrastar els resultats, hem englobat tots aquests comportaments en tres categories quantitatives, diferenciant entre cap comportament, 1 o 2 comportaments i 3 o més comportaments.

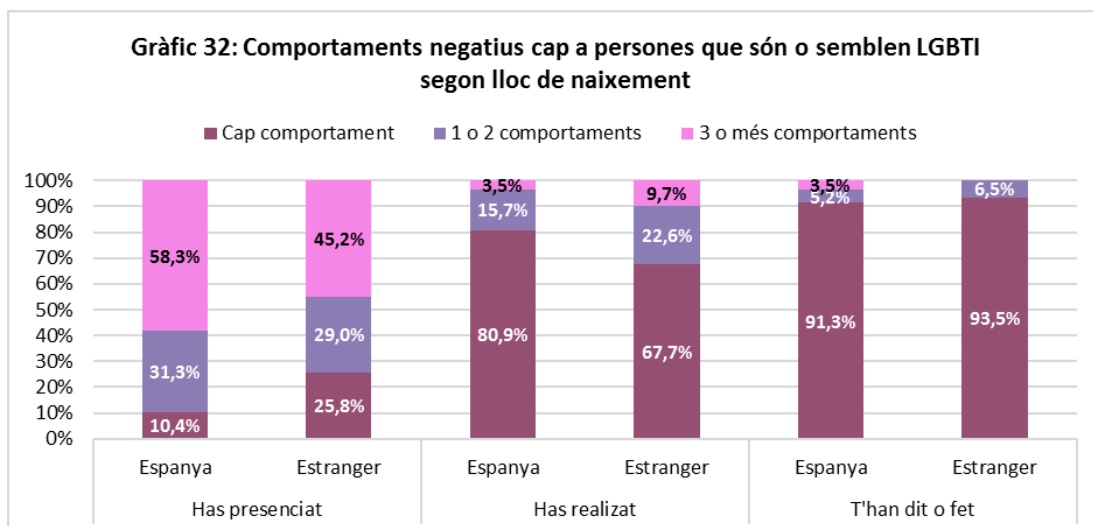
S'identifica que les dones presencien i realitzen menys comportaments discriminatoris i homòfobs, rebent també menys agressions de bullying homofòbic. Una dada alarmant és que el 69,8% d'homes ha presenciat més de tres comportaments homòfobs. A un 13,5% dels homes ho han agredit per la seva orientació sexual, identitat o expressió de gènere (Gràfic 31).

Que els homes siguin els que més presencien, realitzen i són víctimes de discriminació i agressions pot estar relacionat amb el model de masculinitat hegemònic, el qual és bastant rígid en la manera de ser home i com expressar tant la identitat de gènere com la pròpia sexualitat. Part de la masculinitat es demostra assenyalant i corregint als que escapen de la norma, del sistema sexe-gènere (Bonino, 2002). Això porta a normalitzar l'homofòbia i invisibilitzar-la com un problema social, sent comú escoltar comentaris pejoratius, insults i fins i tot agressions físiques com empènyer a l'altre, tirar-li coses i colpejar-lo.

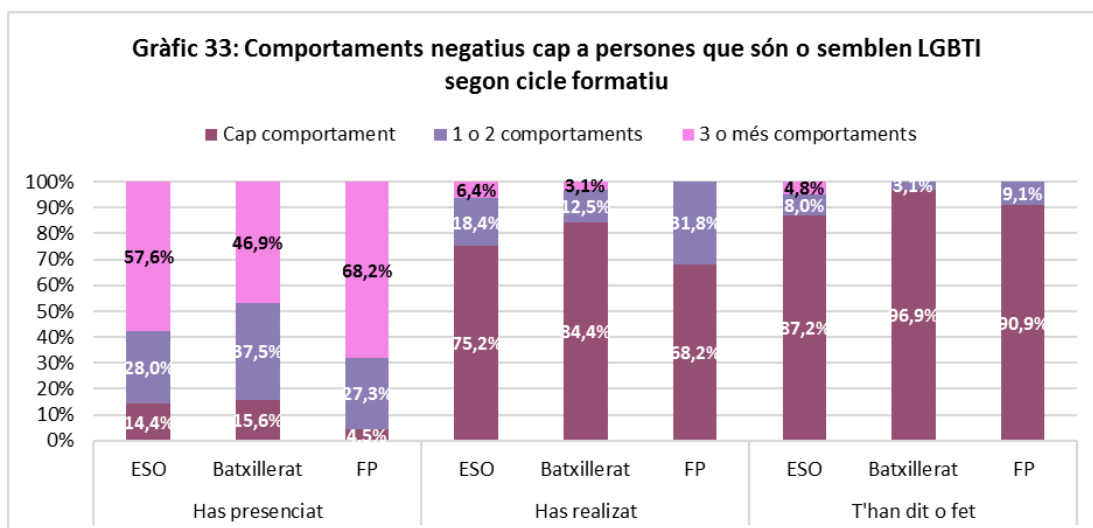

Els que han nascut fora de l'estat espanyol han presenciat menys comportaments discriminatoris o agressions. Al seu torn, els / les estrangers / es reconeixen haver realitzat més comportaments negatius cap a persones LGBTI. Aquests resultats podrien estar relacionats amb el bagatge cultural d'aquestes persones. Una hipòtesi podria ser una normalització i invisibilització de l'homofòbia en els seus llocs d'origen.

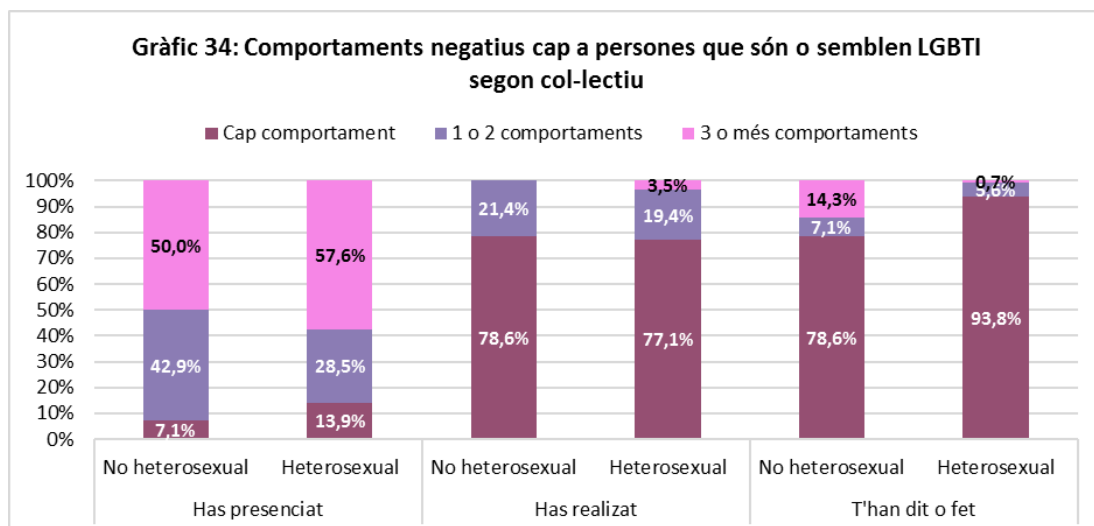
No es registren diferències molt significatives en els diferents cicles formatius. En FP han presenciat i realitzat més comportaments negatius cap a les persones per la seva orientació sexual, identitat i expressió de gènere. Batxillerat són els que menys han presenciat, realitzat o rebut agressions i discriminacions.

Alarma que 9 de cada 10 alumnes/as que s'identifiquen com no heterosexual reporten escoltar o presenciar comportaments negatius cap al col·lectiu LGBTI i en el col·lectiu dels heterosexuals 8 de cada 10 persones reporten haver presenciat algun comportament negatiu.

Respecte a haver realitzat alguna agressió o discriminació no s'observen diferències significatives entre els dos col·lectius, sent aquest una dada que reflexa la cultura heteronormativa en la qual l'alumnat viu. Tant les persones heterosexuals como les no heterosexuals han comès algun comportament de discriminació, sent les diferència lleus.

Important assenyalar que el grup no heterosexual és qui ha presenciat (92,9%) i rebut (21,4%) més agressions i discriminacions evidenciant la presència de discriminacions i situacions que podrien estar relacionades amb el bullying homofòbic, encara que aquests no han estat reportats o denunciats com a tal, quedant invisibles per a la resta de la comunitat educativa, continuant l'espiral del silenci.

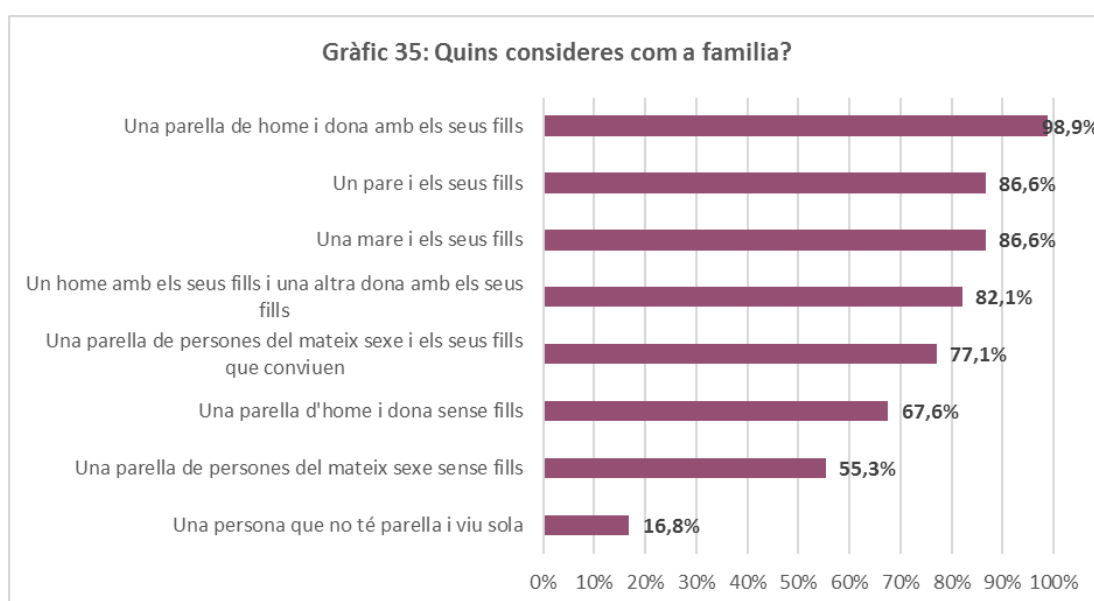

g) Models de família

Les dades evidencien que en general es considera família quan hi ha fills pel mig. Els que obtenen un major puntuació són la família tradicional heteronormativa (98,9%), seguida de famílies monoparentals (86,6%), famílies acoblades (82,1) i homoparentals (77,1 %) (Gràfic 35).

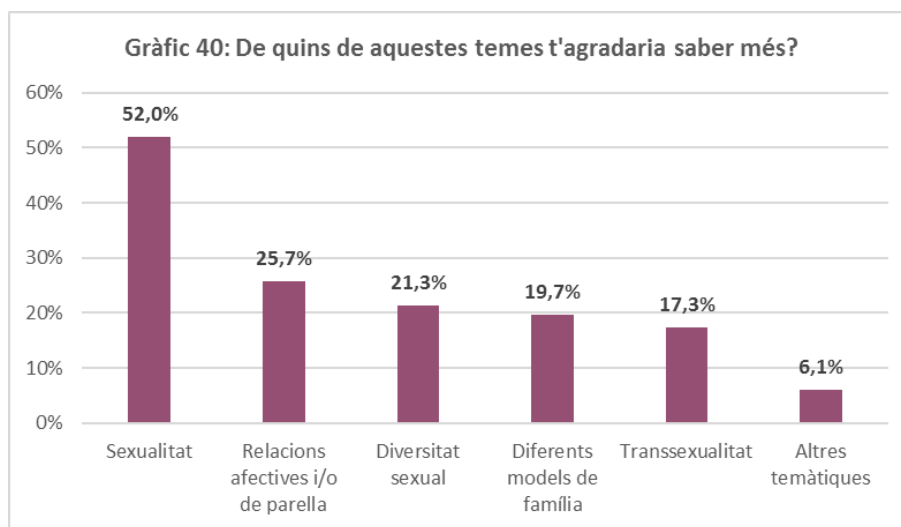
Això ens indica que encara impera la heteronormativitat en la nostra societat i que penetra en tots els àmbits de la vida social d'una persona. Si més no, les diferents tipologies de vida familiar van tenint cabuda en l'imaginari social de l'alumnat, tenint en compte diferents situacions que trenquen el model tradicional, com pot ser les famílies homoparentals o monoparentals. Reflex de la visibilitat i els drets aconseguits en els últims anys en aquest aspecte (Pichardo, 2009).

És interessant també observar com la presència de tenir fills és un element clau per considerar el concepte de família i com la socialització en la cultura patriarcal actual està instaurada, al observar la diferència percentual entre la consideració de família entre tenir fills per part del model tradicional i una família homoparental.

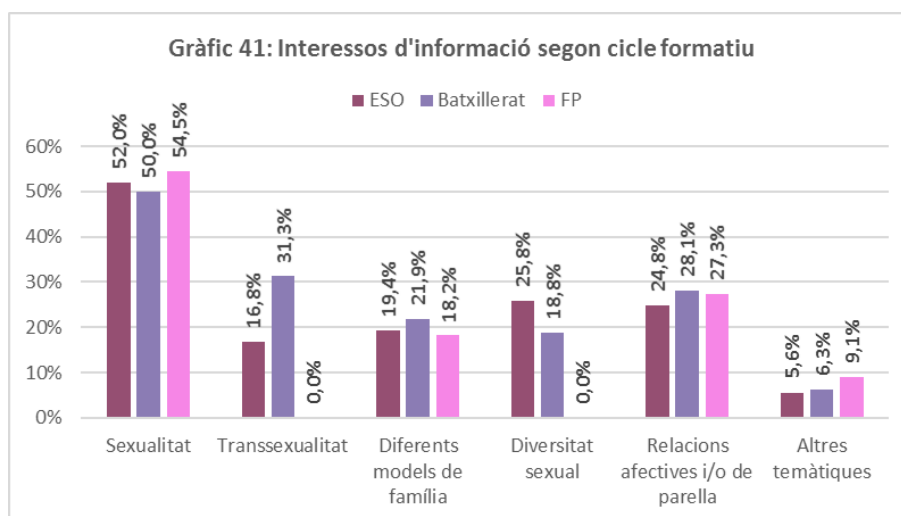

h) Interès en temàtiques de diversitat afectiu-sexual

L'interès de l'alumnat radica principalment en qüestions que han de veure amb la sexualitat en general (52%) i les relacions amoroses i/o de parella (25,7%) en segon lloc, en tercer lloc es percep un interès per temes de diversitat afectiu-sexual (21,3%). És important destacar que l'interès per la sexualitat és molt més gran que la resta de les temàtiques assenyalades, el que s'entén per l'etapa vital que viuen, l'adolescència (Gràfic 40). Tot i considerant que la sexualitat està present durant tota la etapa vital d'una persona, és a la pubertat i a l'adolescència on apareix un augment d'importància envers aquestes temàtiques per a les pròpies persones (Rodríguez Menéndez y Peña Calvo, 2005). És una etapa on apareixen les primeres (o si més no, més intenses) experiències, acompanyades en mesura dels dubtes, neguits i inquietuds. En el cas del col·lectiu LGBTI, aquests dubtes i neguits poden ser més intensos caracteritzats per trobar-se en el descobriment dels afectes i conductes no normatives i on la difusió de coneixement i informació és dirigida d'una manera heteronormativa (Borrillo, 2001).

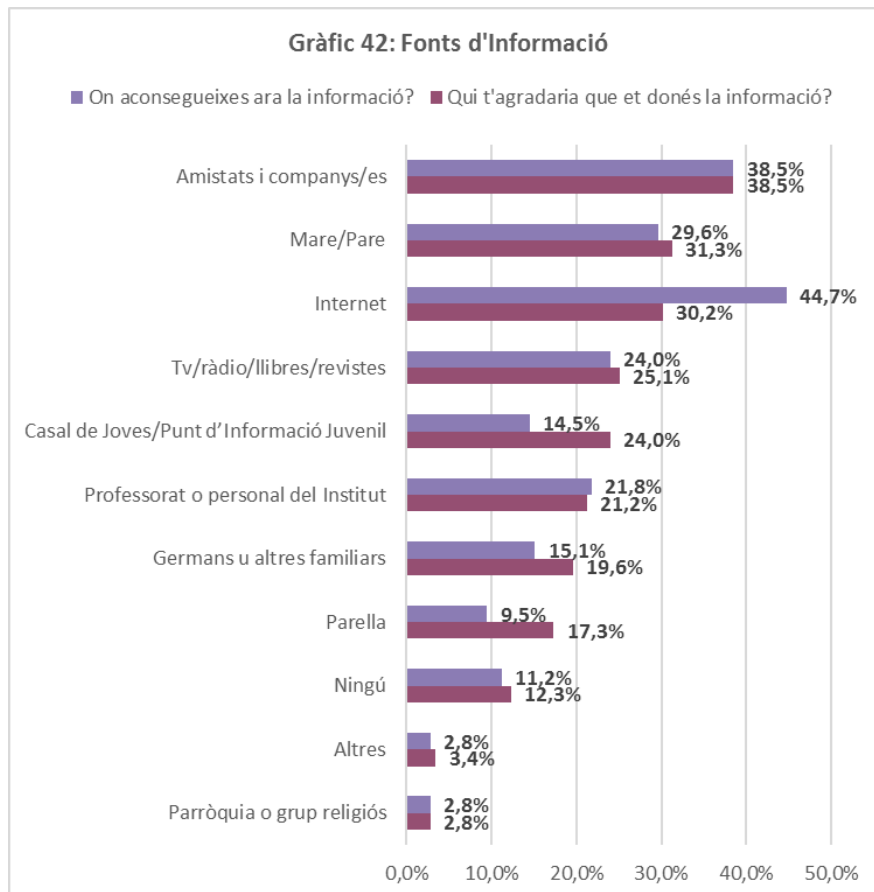

Al analitzar aquestes temàtiques per cycle formatiu crida l'atenció que en Formació Professional no s'interessen per temes associats a la diversitat afectiva i sexual ni tampoc per les persones trans. Es pot hipostatitzar que són temàtiques poc abordades en aquest cycle formatiu, fins i tot invisibilitzades, el que coincideix amb els resultats esmentats anteriorment (Gràfic 41).

En relació amb on obtenen la informació, l'alumnat espera obtenir respostes a les seves preguntes en les seves relacions properes, com ara els seus pares/mares, amistats, casal de joves/punts d'Informació juvenil i el professorat o institut. No obstant això, la informació l'acaben obtenint d'internet principalment (44,7%), de les seves amistats i companys / es, i en tercer lloc de la seva família directa (Gràfic 42).

És interessant veure com l'alumnat està interessat en que en què altres espais siguin un mitjà de difusió de coneixement en aquestes temàtiques i com aquesta sembla tenir un paper important, com l'escola o casal de joves (Rodríguez Menéndez y Peña Calvo, 2005).

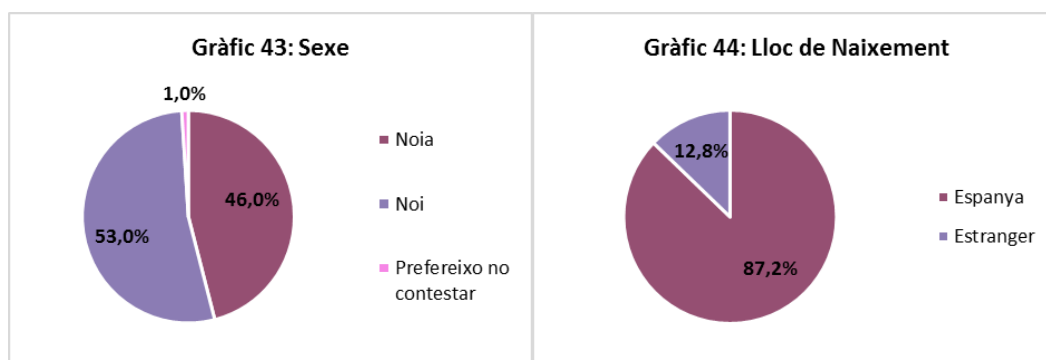
1. Institut B

L'institut B és un centre públic que va començar a funcionar l'any 1980, sent el segon institut de Batxillerat de Manresa. L'institut imparteix avui Educació Secundària Obligatoria (ESO) i Batxillerat. Es va a enquestar una mostra de 100 estudiants dels dos cicles formatius.

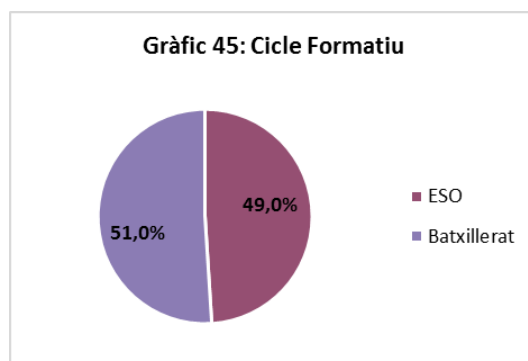
a) Aspectes descriptius

El 53% s'identifiquen com a homes, el 46% s'identifiquen com a dones. La resta de la mostra prefereix no contestar o no determina a qual sexe s'identifica. És un percentatge tan reduït (1%) que d'ara endavant no s'esmentarà en els anàlisis ni en els gràfics.

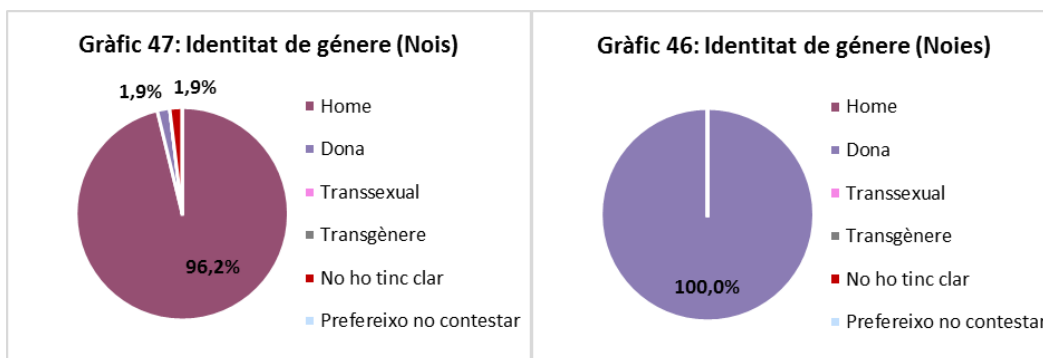
La majoria de la mostra té per lloc de naixement l'Estat Espanyol (87,2%). La resta dels països de procedència de l'alumnat han estat agrupats en la categoria Estrangers (12,8%), ja que són molt pocs casos de cada país per poder fer una anàlisi més específica sobre cadascun d'ells i les implicacions que pot tenir en relació amb el tema d'estudi.

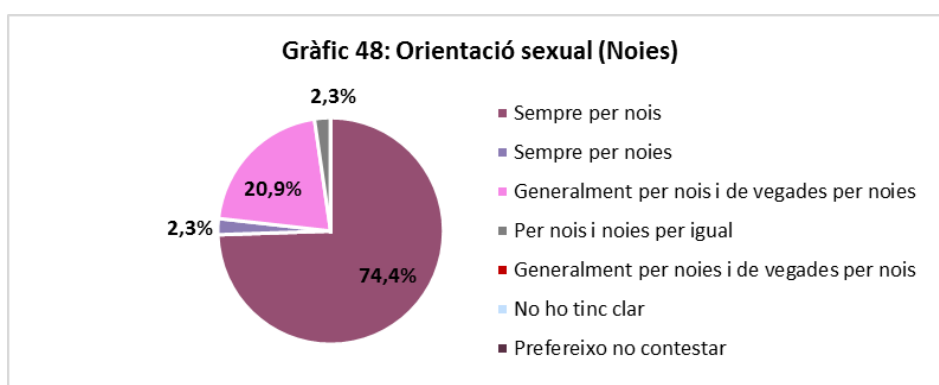
S'aplica l'enquesta a l'alumnat des de 3° d'ESO a 2° de Batxillerat. El 49% de la mostra assisteix a l'ESO i el 51% a Batxillerat (gràfic 3).

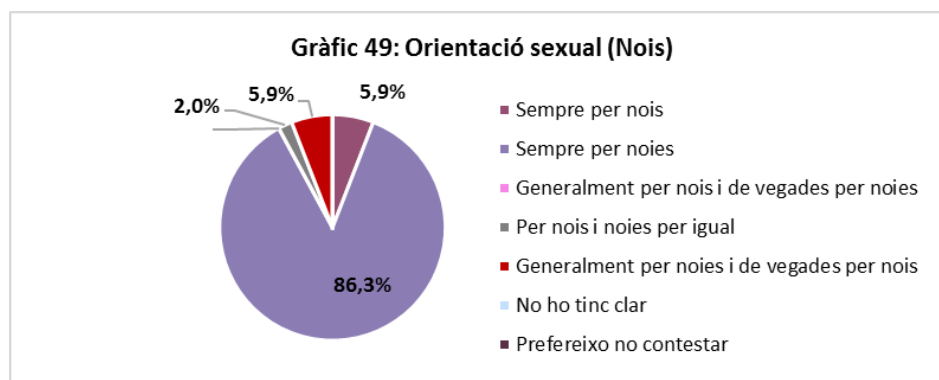
El total de les dones de la mostra s'identifiquen amb el gènere femení (100%) (Gràfic 46), així com la majoria dels homes s'identifiquen amb el masculí (96,2%), seguint el que planteja el sistema sexe-gènere. Cal assenyalar que un percentatge molt reduït s'identifica amb el gènere femení (1,9%) o no ho té tan clar (1,9%) (Gràfic 47).

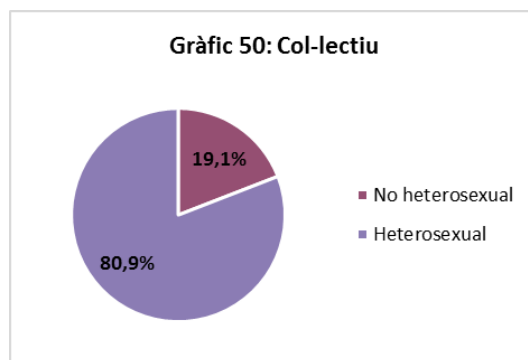
Respecte a l'orientació sexual de les persones que s'identifiquen com a dones, la majoria es declaren heterossexuals (74,4%). Cal destacar que un 20,9% assenyalen que de vegades se sent atracta per dones i un 2,3% declara sentir atracció per persones del seu mateix sexe, explorant expressions de la sexualitat que escapen del sistema sexe-gènere.

Les persones que s'identifiquen com a homes en general assenyalen ser heterossexuals, és a dir, sentir atracció per dones (86,3%). Un 5,9% assenyalen sentir atracció per persones del seu mateix sexe i un 5,9% comenta que si bé sent atracció per persona d'un altre sexe, de vegades experimenta amb persones del seu mateix sexe. Un petit percentatge planteja (2%) que se sent atret igualment per homes que per dones (Gràfic 49). En aquest institut els homes exploren la seva sexualitat en opcions no heterossexuals, desafiant el model hegemònic masculí i l'heteronormativitat imposada socialment.

D'acord amb l'anterior, un 19,1% es declara no-heterossexual, és a dir, en alguna mesura s'escapa del que proposa el sistema sexe-gènere heteronormatiu.

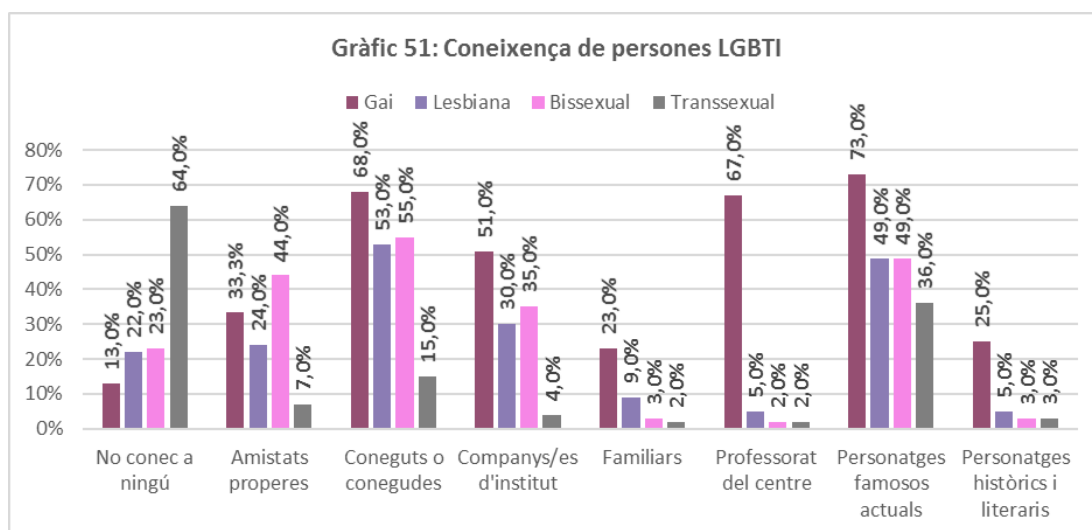

b) Coneixença de persones LGBTI

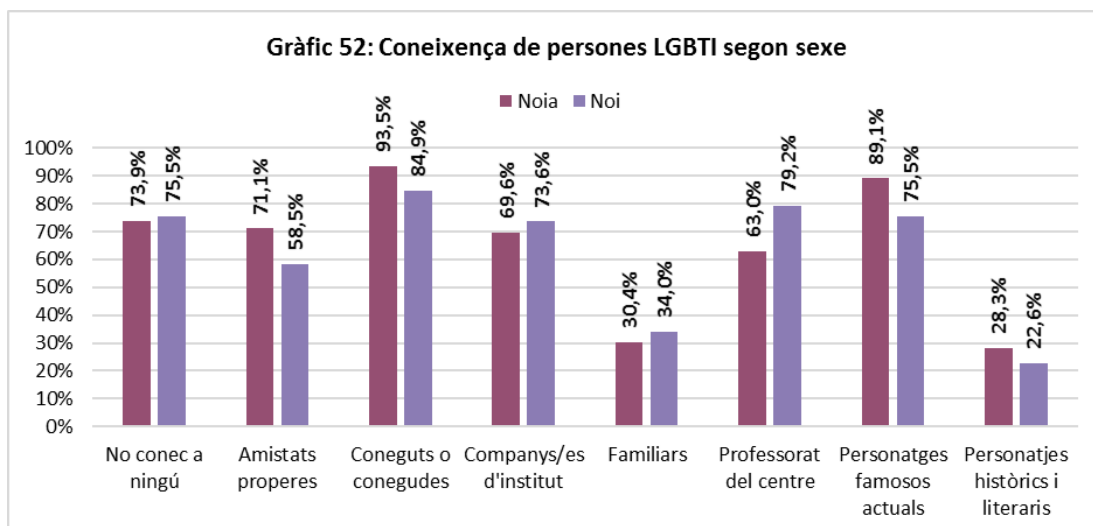
Les dades ens planteja la problematització de la visibilitat estan relacionades amb la difusió i coneixement sobre les diferents realitats sexuals comportant uns efectes en l'alumnat. Es percep una major visibilitat del col·lectiu gai en la majoria de les categories consultades, el que contrasta amb el desconeixement quasi absolut de les persones trans en totes les categories (Gràfic 51). Aquest fenomen concorda amb la literatura consultada sobre el tema (FRA, 2009).

Crida l'atenció la visibilitat del col·lectiu bisexual, que històricament han estat invisibilitzats. Això es pot apreciar, especialment en amistats properes (44%), coneguts/des (55%) i companys/es d'institut (35%). Podem hipotetitzar que la categoria bisexual podria ser considerada com un espai d'experimentació i exploració en la construcció de la identitat sexual més flexible que les etiquetes homosexuals (gai o lesbiana).

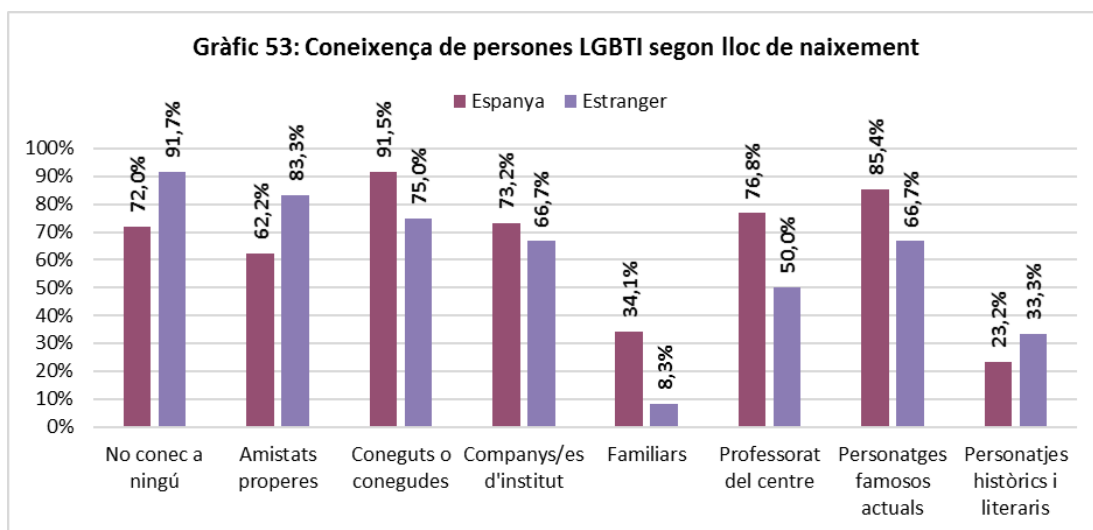
L'alumnat a l'hora de referenciar personatges coneguts van referenciar majoritàriament a personatges públics del món del espectacle com Ricky Martin, Freddie Mercury, Jorge Javier, Jesús Vázquez i Cristiano Ronaldo són uns exemples. També assenyalant a Falete, Cameron Dallas, Chernovi, Never, Dulceida, Lady Gaga i Conchita (Eurovision).

No s'identifiquen diferències significatives entre homes i dones, excepte en tres categories. Les dones coneixen a més persones LGBTI quan es pregunta per relacions d'intimitat com a amics propers (71,1%) o coneguts/es (93,5%). Els homes coneixen a més professors de l'institut LGBTI (79,2%) (Gràfic 52).

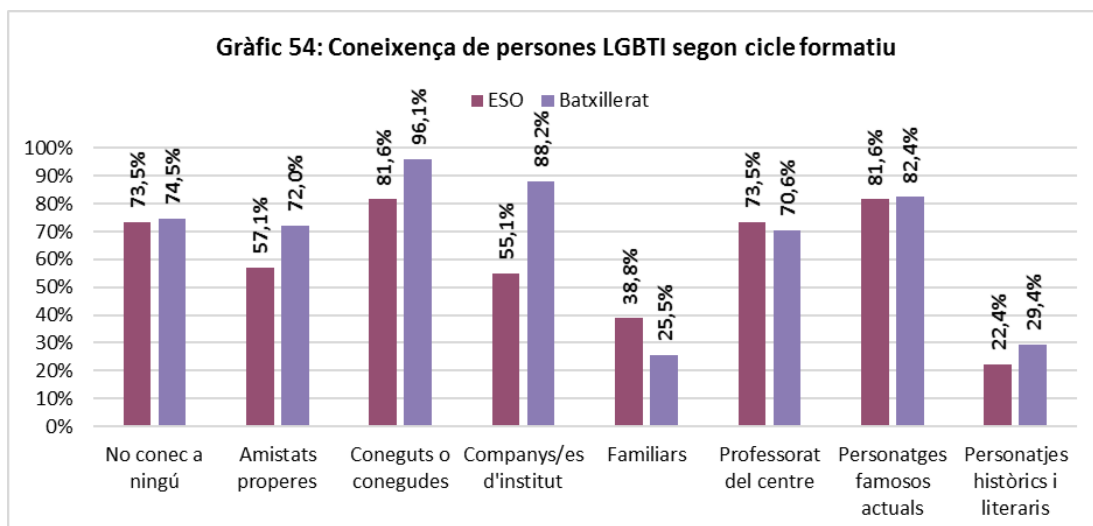

Els que han nascut fora de l'estat espanyol tenen més amistats properes LGBTI que els/les espanyols/es (83,3%). En canvi, l'alumnat espanyol coneix més persones LGBTI en les categories de coneguts/es (91,5%), família (34,1%) i professorat del centre (76,8%). Això últim pot ser degut a les xarxes de contacte que tenen les persones nascudes a Espanya, les quals podem hipotetitzar són més grans que les dels estrangers.

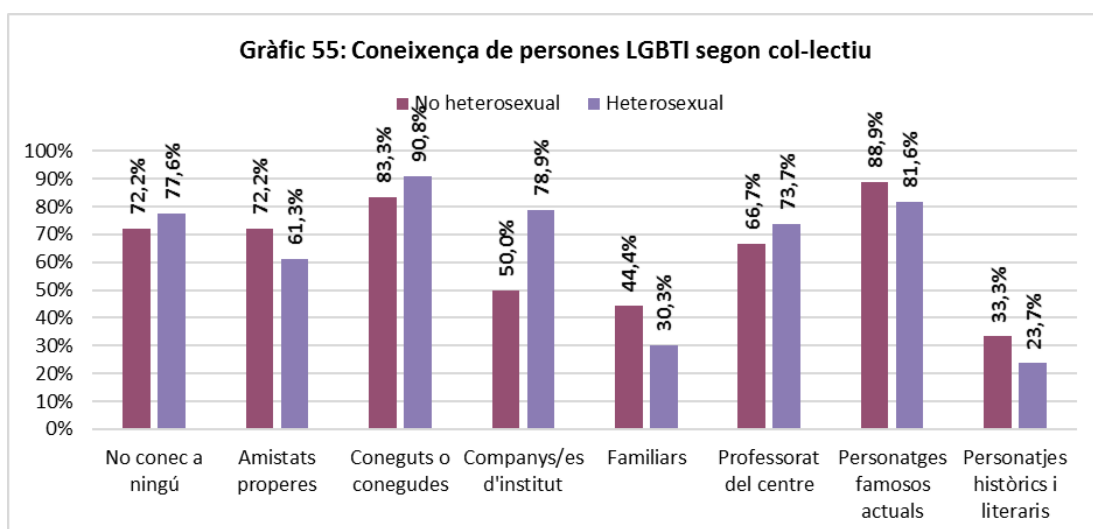

En general, l'alumnat de Batxillerat té més amistats properes, coneguts / es i companys / es de centre LGBTI, el que pot entendre per l'edat, ja que en els cursos superiors les persones podrien tenir més definida la seva orientació sexual i identitat de gènere, podent conèixer a més persones de la comunitat LGBTI. Es pot hipotetitzar que anar avançant en els diferents cursos acadèmics proporciona una major difusió de coneixement i accés a les diferents vivències i experiències afectiu – sexuals. (Gràfic 54).

No es perceben diferències significatives d'acord amb els col·lectius excepte en dues categories. En companys/es d'institut (78,9%), els qui es declaren heterossexuals coneixen a més persones LGBTI, i els que assenyalen ser no-heterossexuals coneixen a més persones a la categoria de familiars (44,4%).

c) Actituds davant la diversitat afectiu-sexual

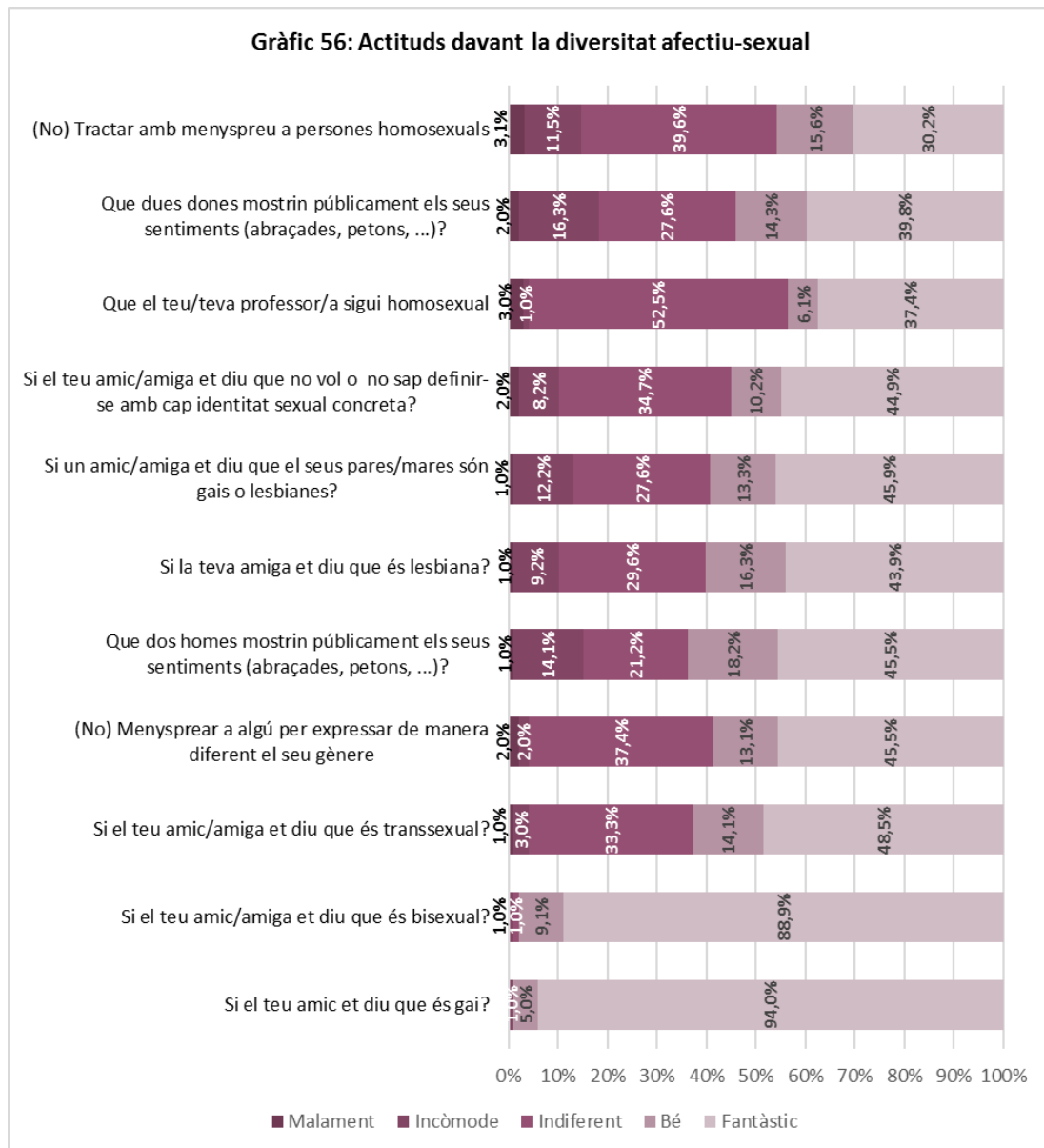
Les dades d'actitud davant la diversitat afectiu-sexual provenen del posicionament de l'alumnat sobre 11 afirmacions relacionades amb el col·lectiu LGBTI fent referència a totes les diverses realitats sexuals, 2 dels ítems són tractats de manera inversa pel correcte anàlisi estadístic, per el que comencen amb l'agregat "(No)" i inici de la frase.

L'alumnat presenta una actitud favorable davant les afirmacions que tenen a veure amb el col·lectiu LGBTI en relació amb l'orientació sexual, la identitat i l'expressió de gènere (tonalitats més clares). Crida l'atenció que en algunes afirmacions gairebé no es produeixen actituds negatives o d'incomoditat, com en l'afirmació "si el teu amic / a et diu que és bisexual?" i "si el teu amic et diu que és gai?" (Gràfic 56).

L'afirmació que genera major indiferència en l'alumnat és "que el teu professor / a sigui homosexual",

el que pogués estar relacionat amb una normalització i major acceptació de la comunitat LGBTI, on l'orientació sexual no afecta l'exercici del professorat.

Les afirmacions que tenen més respostes negatives (malament - incòmode) són "que dues dones mostrin públicament els seus sentiments" i "que dos homes mostrin públicament els seus sentiments". Pel que sembla la incomoditat apareix davant les expressions d'afecte i sexualitat que escapen de la heteronormativitat imposada des del sistema sexe-gènere.

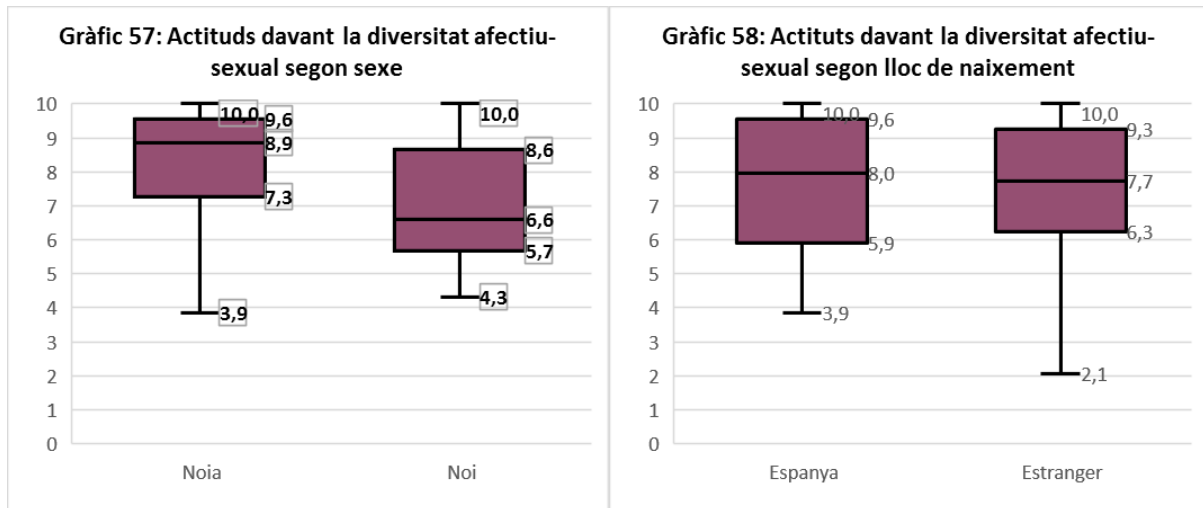

Les dades donen compte d'una diferència entre homes i dones, on aquestes últimes evidencien una actitud més favorable cap al col·lectiu LGBTI que els homes (Gràfic 57). Això encamina la hipòtesis plantejada sobre una major apertura per part de les dones i una major hostilitat per part dels homes, possiblement per la rigidesa del model hegemònic masculí (Bonino, 2002).

No obstant això, en les dones hi ha una major dispersió en les respostes, on les actituds menys favorables són més negatives que la menys favorable dels homes.

No es perceben diferències significatives entre les persones nascudes a Espanya i les que s'identifiquen com estrangeres. La dada que crida l'atenció és que les actituds desfavorables respecte a la comunitat LGBTI tendeixen a ser més negatives en els/les estrangers/es (2,1) que en els/les espanyols/es (3,9), mostrant major heterogeneïtat en les respostes.

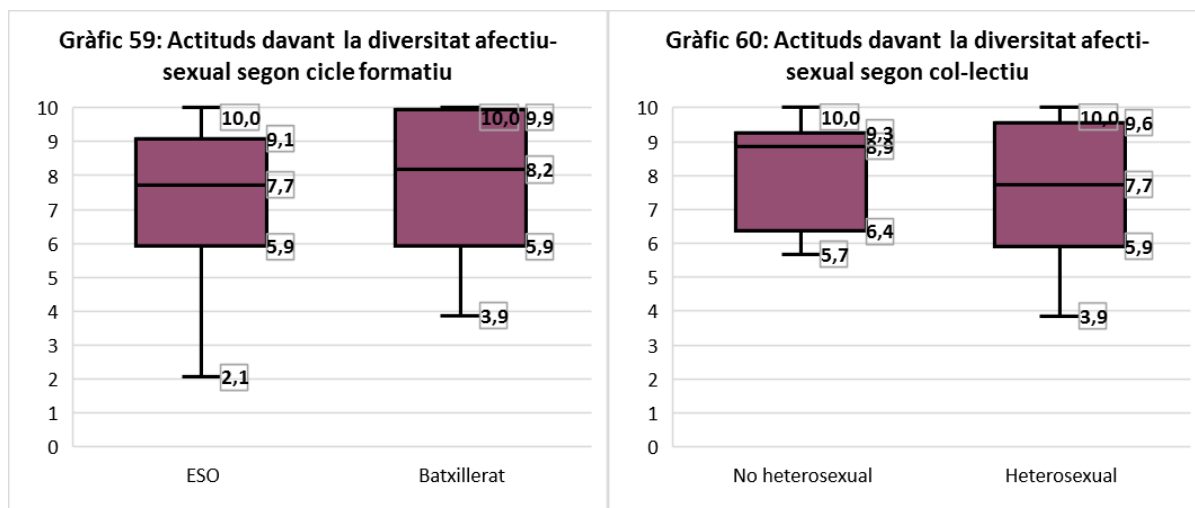
Podem pensar que les persones de l'Estat Espanyol estan familiaritzades amb la lluita de la comunitat LGBTI i la llei 11/2014 han ajudat a visibilitzar l'homofòbia, protegir i garantir els seus drets (Hadler, 2012).

Si bé les actituds són favorables en els dos grups, es perceben algunes diferències entre tots dos. Batxillerat mostra una actitud més positiva que l'ESO, on fins i tot les actituds més negatives són més favorables que les de l'ESO.

Aquestes diferències responen al desenvolupament psicosocial propi de l'adolescència, on van coneixent més persones LGBTI, tenen un marc de coneixements diferents, contrastant prejudicis i estereotips amb la realitat. Podem hipotetitzar que els fruits del treball realitzat a l'ESO es veuen en Batxillerat, en aquesta actitud més oberta o almenys menys negativa respecte a la diversitat afectiva i sexual.

S'identifiquen diferències entre ambdós col·lectius, els que es declaren no-heterosexuals evidencien una actitud més positiva i oberta en relació amb orientacions sexuals, identitat de gènere i expressió de gènere diferents a les hegemòniques. En el col·lectiu heterosexual es percep una major dispersió, existint diferents respostes des negatives (3,9), indiferents i positives.

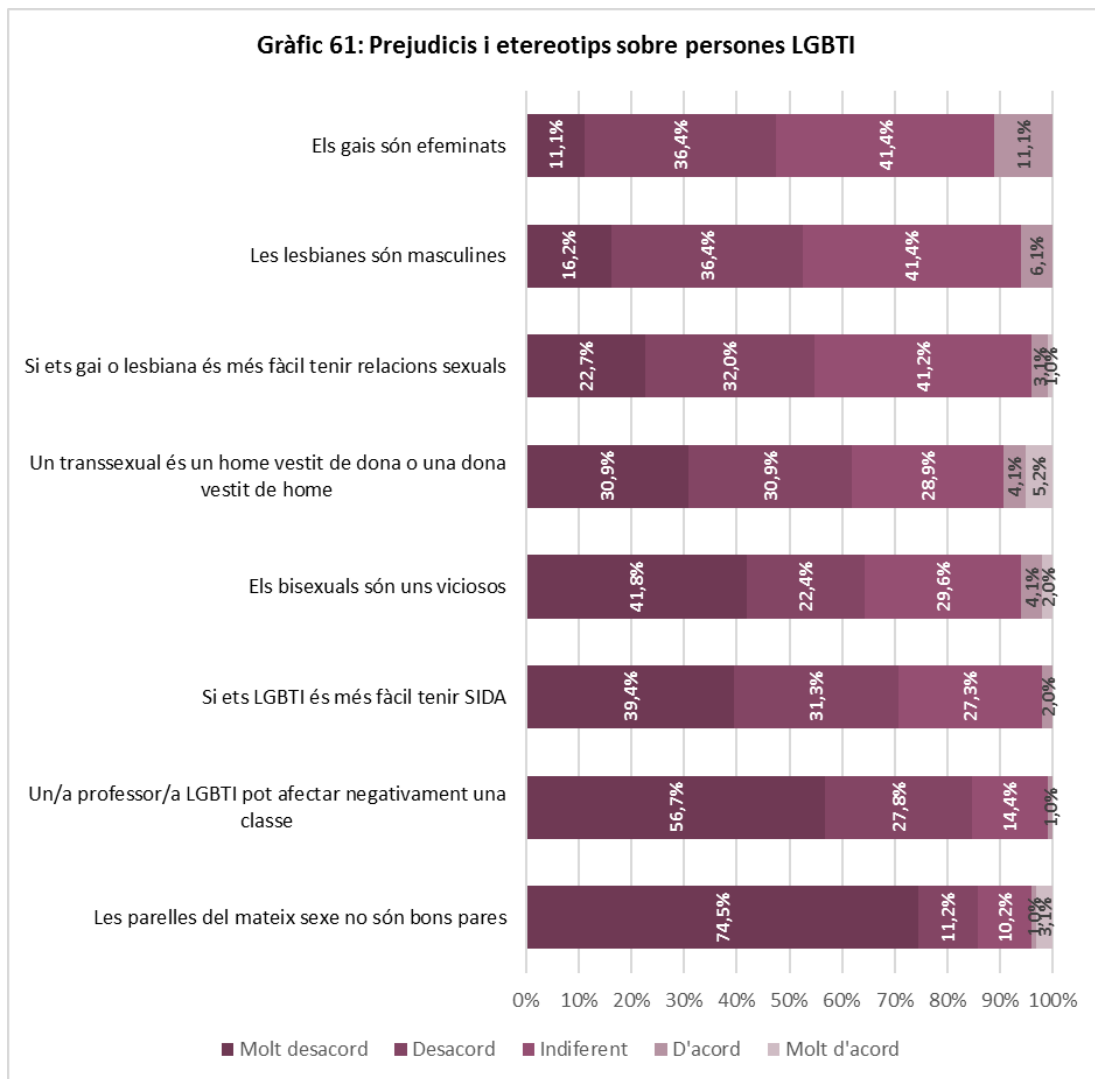
d) Prejudicis i estereotips

Els prejudicis i estereotips van ser recollits des de les prejudicis més estesos sobre la realitat LGBTI en el conjunt de la societat, i es fa referència a totes les realitats sexuals diverses. S'ha utilitzat un format escala Likert de Molt Desacord (1) a Molt d'Acord (5).

En totes les categories, l'alumnat es mostra en desacord o és indiferent als prejudicis o estereotips presentats (colors més foscos) (Gràfic 61). Aquesta indiferència pot estar relacionada amb una normalització i acceptació del col·lectiu LGBTI, on aquests prejudicis perden sentit.

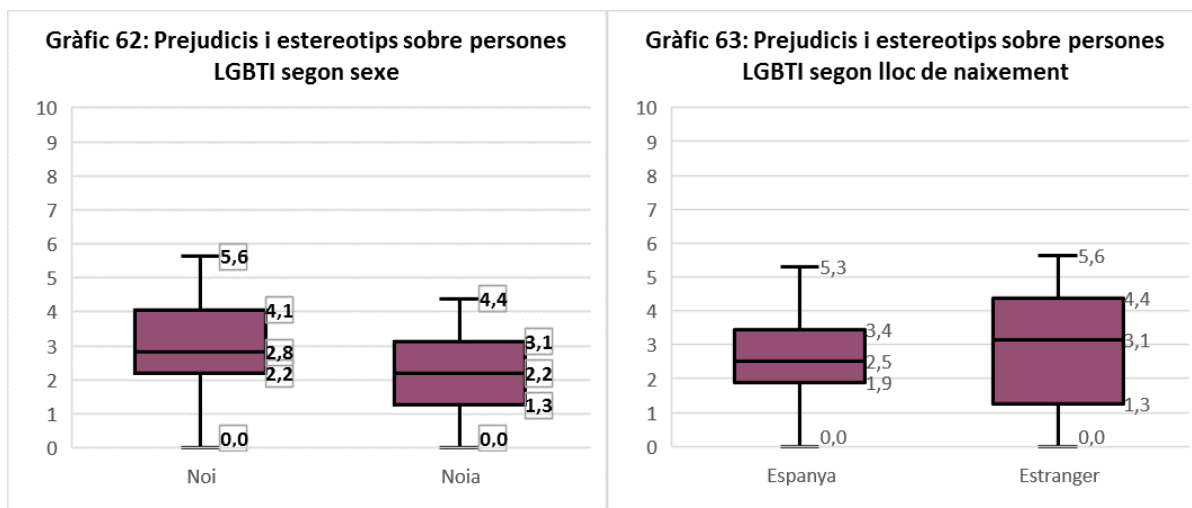
Les preguntes on el rebuig al prejudici plantejat és més gran són: "Si ets LGBTI és més fàcil tenir SIDA" (70,4%), "Un/a professor/a LGBTI pot afectar negativament una classe" (84,5%), i "Les parelles del mateix sexe no són bons pares" (85,7%).

Les afirmacions que tenen una major resposta indiferent o són menys rebutjats són. "Els gais són efeminats" i "Les lesbianes són masculines". Això es pot entendre des de la rigidesa del sistema sexe-gènere, on s'associa una expressió de gènere diferent a l'hegemònica amb una orientació diferent a l'heterosexual. També pot estar relacionada a la plumofòbia, l'homofòbia relacionada a una expressió de gènere diferent al model hegemònic de masculinitat i feminitat (Coll-Planas, 2009, Pichardo, 2012).

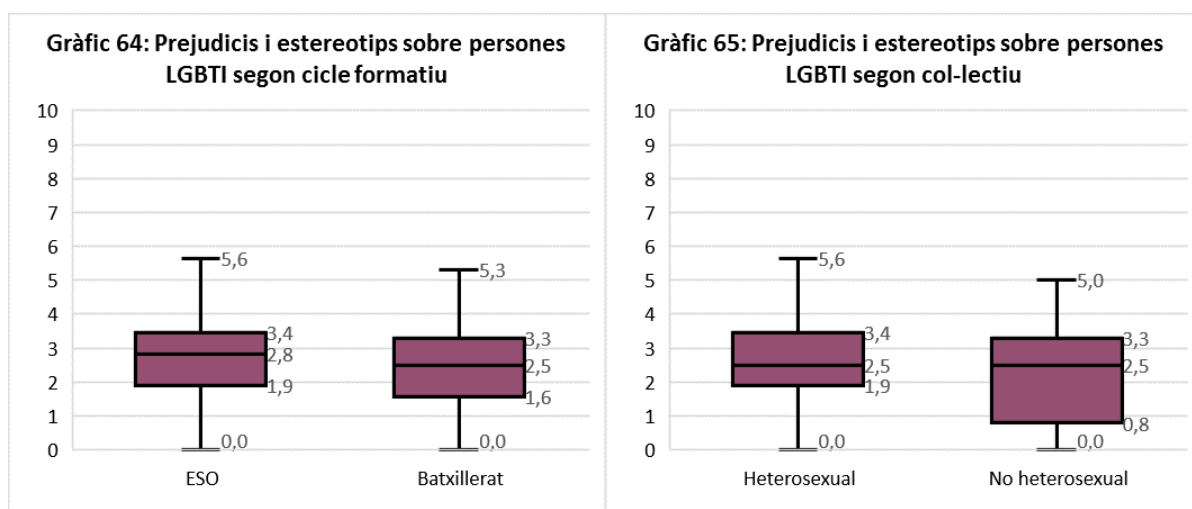
Hi ha una diferència entre homes i dones, on aquestes últimes tendeixen a ser menys prejudicis i qüestionen una mica més els estereotips sobre les persones LGBTI (Gràfic 62). En el grup dels homes hi ha una major dispersió, tenint respostes més heterogènies, des de persones que estan molt en desacord amb les afirmacions fins a persones que si estan d'acord amb alguns estereotips. Novament podem hipotetitzar que això es deu a un model de masculinitat més rígid, on hi ha menys espai per explorar altres formes d'expressar el gènere i la pròpia sexualitat.

Al contrastar per lloc de naixement, observem que els dos grups tendeixen a ser indiferents o rebutjar les afirmacions plantejades. No obstant això, en el grup d'estrangers / es mostra una major varietat de respostes davant els prejudicis i estereotips. En les persones nascudes a Espanya, les opinions són més homogènies, probablement per la desitjabilitat social i la lluita que han fet el teixit associatiu LGBTI (Gràfic 63).

En relació amb el cicle formatiu, no hi ha diferències significatives entre els grups, on la postura tendeix a ser d'indiferència o rebuig (Gràfic 64).

El col·lectiu no-heterosexual mostra una major dispersió interna, on si bé com a grup rebutgen els prejudicis i estereotips, hi ha persones que prenen una posició d'indiferència davant les afirmacions presentades. Això últim pot ser degut a diferents factors, com l'homofòbia interioritzada i la rigidesa dels models hegemònics de gènere. En canvi, les persones que s'identifiquen com heterosexuales són més homogènies en les seves respostes, el que pot estar associat als models hegemònics heteronormatius (Gràfic 65).

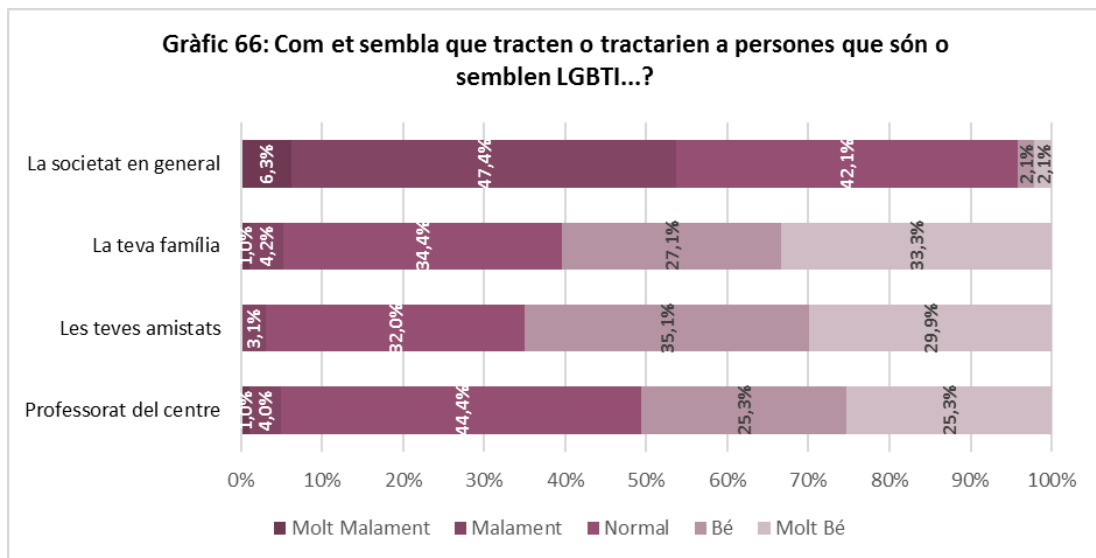

e) Percepcions sobre el tracte al col·lectiu LGBTI

Es percep una diferència significativa entre les relacions properes (amistats, família, professorat) i la societat en general, on en les relacions properes sent que es tracta millor a les persones LGBTI i la societat en general es percep més amansant o un lloc més hostil. La meitat de l'alumnat considera que la societat tracta malament a les persones per la seva orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere (53,7%), sent un espai hostil i agressiu (Gràfic 66). Les amistats serien un espai més protegit, on poden rebre acceptació i ser ben tractats (65%).

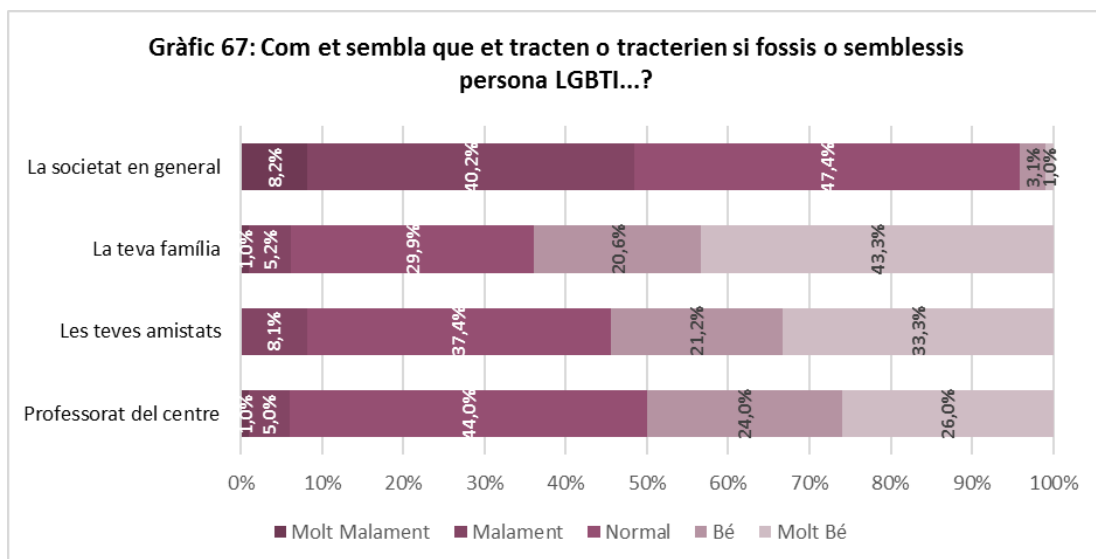
Això cobra sentit amb la teoria de l'estrès de les minories (Meyer, 2003), on la societat discrimina i estigmatitza les persones que pertanyen a una minoria, de manera que les persones s'agrupen a la recerca de suport i seguretat (en aquest cas, això es tradueix en les amistats)

És important destacar que en la categoria del professorat, l'alumnat sent que l'actitud de professors/es seria normal, és a dir, no marcaria una diferència que la persones fos o no LGBTI. El professorat, i eventualment l'escola, es podrien configurar com un espai potencialment segur, on els i les adolescents puguin experimentar la seva sexualitat i identitat de gènere sense sentir-se tan amenaçats.

Quan es pregunta a nivell individual es mantenen les percepcions del gràfic anterior (Gràfic 66), però senten la societat com un lloc molt més amenaçador. La societat es la percep més hostil i amansant, on només un 4,1% sent que ho tractarien bé o molt bé (Gràfic 67).

La família és l'espai on senten més acceptació i seguretat (63,9%), i el professorat segueix sent un lloc on faria res menys l'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, on serien tractats/des de forma normal (44%).

Un altre aspecte a comentar, és el que Eribon (2004) va denominar horitzó a la injúria, relacionat amb l'alumnat que es percep com LGBTI, va descobrir que el que senten, pot comportar problemes, els inputs que arriben de diferents agents de la societat poden no ser del tot favorables a la seva expressió i manifestació. Això comporta conseqüències, com la retroalimentació a la invisibilitat d'aquests tipus de discriminacions. Aquest fenomen pot influir en l'expressió lliure de la sexualitat de les persones, on tota demostració contrària als rols normatius del sistema sexe-gènere pot comportar riscos de patir discriminació.

f) Comportaments de discriminació i agressió cap a persones LGBTI

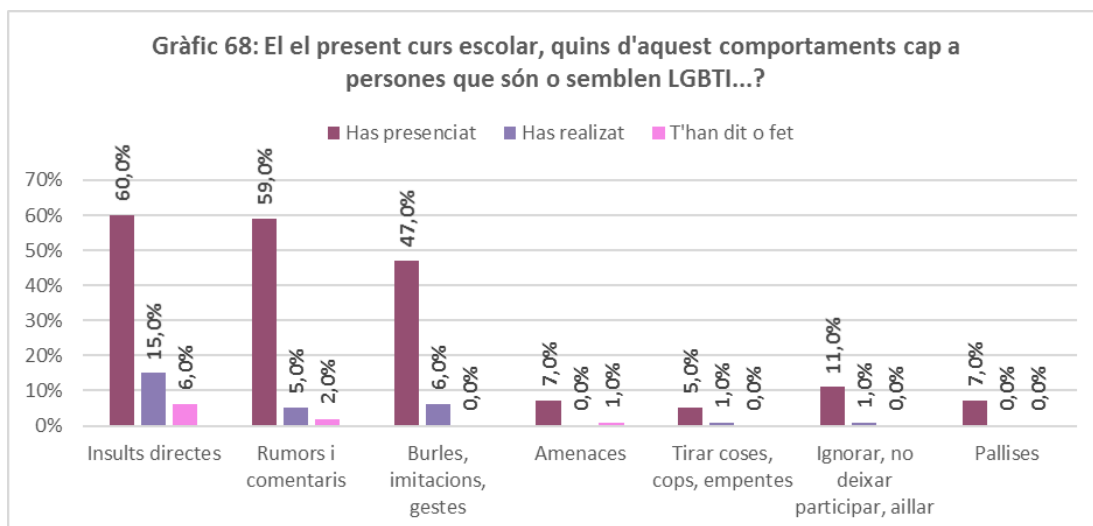
Quan parlem sobre comportaments front la diversitat afectiva–sexual, fem referència a una varietat de comportaments, des de insults, parlar malament, comentaris negatius, rumors, burles, imitacions, amenaces, deixar de parlar, ignorar fins a agressions físiques com tirar coses, empentes o fins i tot pallisses. Els resultats són presentats en %.

En el present any escolar 6 de cada 10 alumnes/as han presenciat agressions verbals, com insults, rumors o comentaris negatius (Gràfic 68). Els comportaments que succeeixen amb més freqüència és la violència verbal i psicològica en relació amb l'orientació sexual, identitat o expressió de gènere. Aquesta dada no és menor, concorda amb el que planteja la literatura sobre la invisibilització de l'homofòbia i la normalització de la mateixa, especialment en el llenguatge quotidià.

Crida l'atenció que un 7% reporta haver presenciat palisses, però ningú assenyala haver-les comès o haver estat víctima d'això. El mateix passa en altres categories. A "tirar coses, empentes" i "ignorar, no deixar participar, aïllar" un percentatge molt baix (1%) assenyala haver-lo comès, però ningú ha esmentat haver rebut aquestes agressions. El cas contrari succeeix en "amenaces" on un 1% comenta haver rebut amenaces, però ningú reconeix haver-les fet.

En general, poques persones reporten haver rebut comportaments negatius per la seva orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere. Ens vam plantejar diferents possibilitats, on efectivament són conductes poc freqüents, o aquestes estan normalitzades i invisibilitzades, on les persones que les pateixen o les executen no les consideren agressions homòfobes com a tal. Sospitem, a més, d'una possible passivitat per part de l'alumnat que presencia el fet, guardant silenci i així normalitzant l'homofòbia en el centre educatiu. Aquest silenci podria estar relacionat amb el contagi de l'estigma, on la persona prefereix no interferir i adoptar una postura passiva perquè els altres no pensin que forma part de la comunitat LGBTI i sigui també discriminat i agredit/a (Platero & Ceto, 2007).

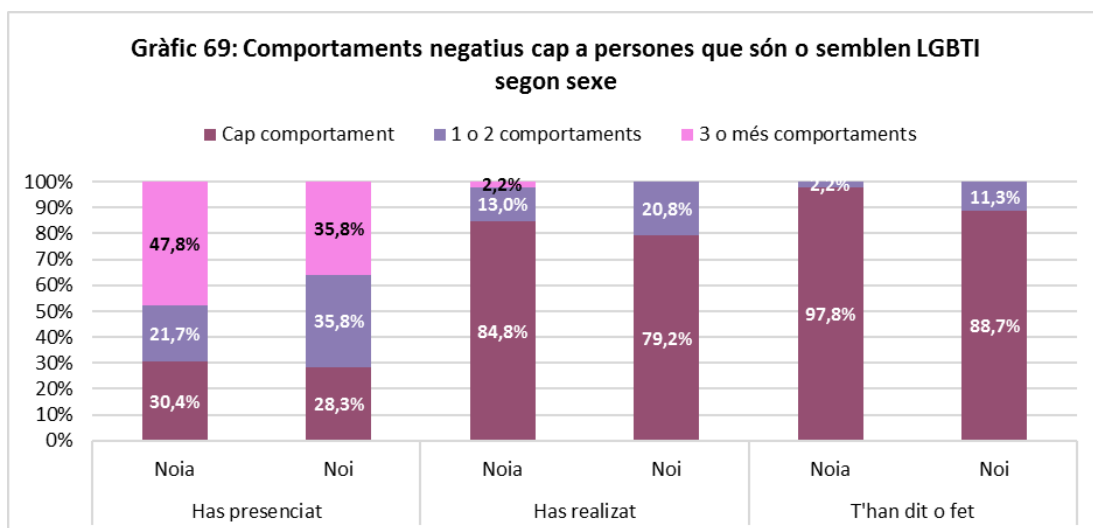

A l'hora de realitzar el tractament estadístic, hem englobat tots aquests comportaments en tres categories quantitatives, diferenciant entre cap comportament, 1 o 2 comportaments i 3 o més comportaments.

No es perceben diferències significatives entre homes i dones a l'hora de presenciar agressions. Les dones reporten haver presenciat 3 o més conductes negatives en més ocasions que els homes (47,8%). Els homes reconeixen haver realitzat més comportaments de discriminació per motius d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere (dones 15,2% i homes 20,8%).

Els homes tendeixen a rebre en major mesura aquestes conductes negatives (11,3%), el que com hem mencionat anteriorment pot estar vinculat a un model de masculinitat més rígid, sent agredits o discriminats quan no se segueixen els mandats del sistema sexe-gènere (Bonino, 2002) (Gràfic 69).

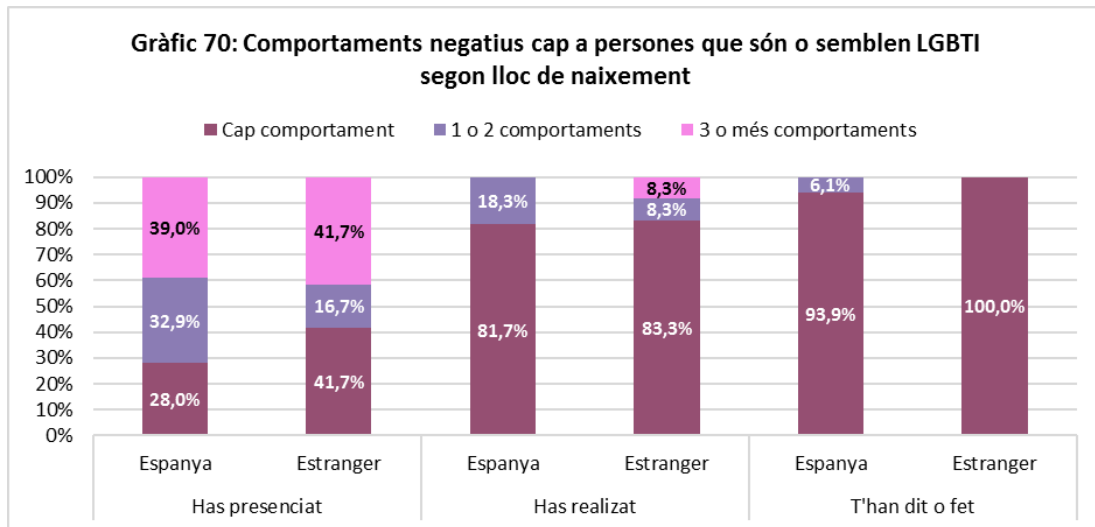

Els que han nascut fora de l'estat espanyol han presenciat menys comportaments discriminatoris o agressions, el que es podria deure a temes culturals, estant menys sensibilitzats a les diverses expressions de l'homofòbia.

No es perceben diferències significatives al moment de realitzar aquests comportaments negatius cap

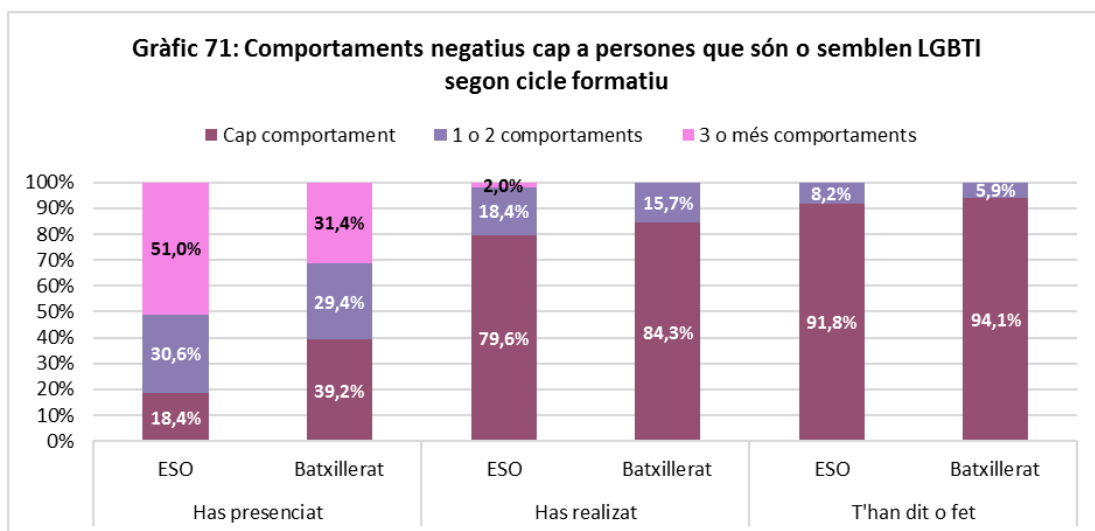
a persones LGBTI.

Les persones estrangeres no reporten haver estat víctimes d'aquestes agressions i discriminacions. Només un 6,1% d'espanyols/es reconeix haver rebut algun comportament negatiu per la seva orientació sexual, identitat o expressió de gènere.

L'alumnat de l'ESO reporta haver presenciat més comportaments negatius que Batxillerat (81,6%). Al seu torn, a l'ESO han realitzat i rebut més conductes discriminadors i agressives.

Això, ens fa reflexionar respecte als canvis entre l'ESO i Batxillerat, i pot ser que els fruits del treball realitzat a l'ESO s'aprecien en créixer, a Batxillerat.

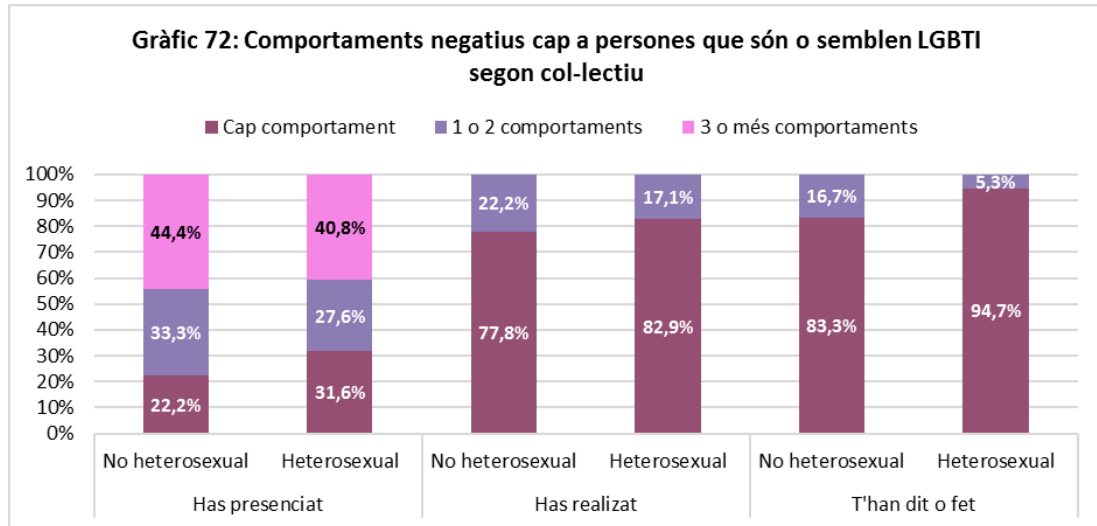

El 77,7% de l'alumnat que s'identifica com no-heterosexual ha presenciat alguna conducta discriminatòria (Gràfic 72).

Respecte a haver realitzat alguna agressió o discriminació les persones no-heterosexuals reporten haver realitzat més conductes negatives que les heterosexuales. Això es pot interpretar de diferents maneres. D'una banda, pot ser una defensa davant les agressions que senten o pot tractar-se també

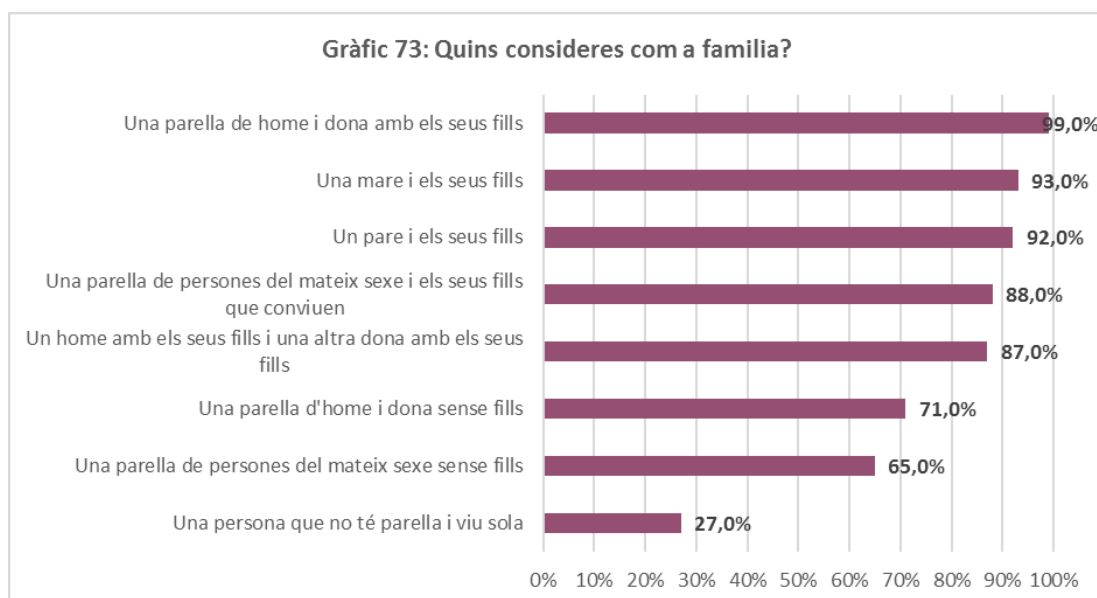
d'homofòbia interioritzada. També podria tractar-se d'un fenomen anomenat plumofòbia, on es discrimina a persones que s'escapen dels models hegemònics tradicionals de masculinitat i feminitat (Pichardo, 2012).

Cal destacar que el 16,7% de les persones no-heterosexuals han estat víctimes d'agressions homòfobes.

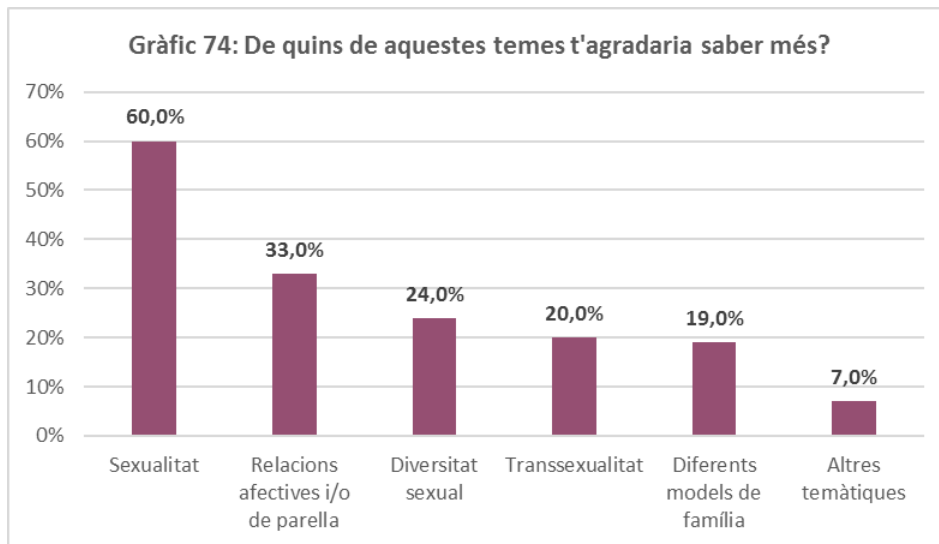
g) Models de família

Les dades mostren que l'alumnat té una mirada més flexible i oberta del que significa una família. La totalitat de l'alumnat considera família el model tradicional (99%) i la monoparental (93% - 92%). Però també ho fan amb les famílies ensamblades (87%) i amb la homoparentals (88%). Fins i tot més d'a meitat de l'alumnat considera una família a una parella (heterosexual o homosexual) sense fills.

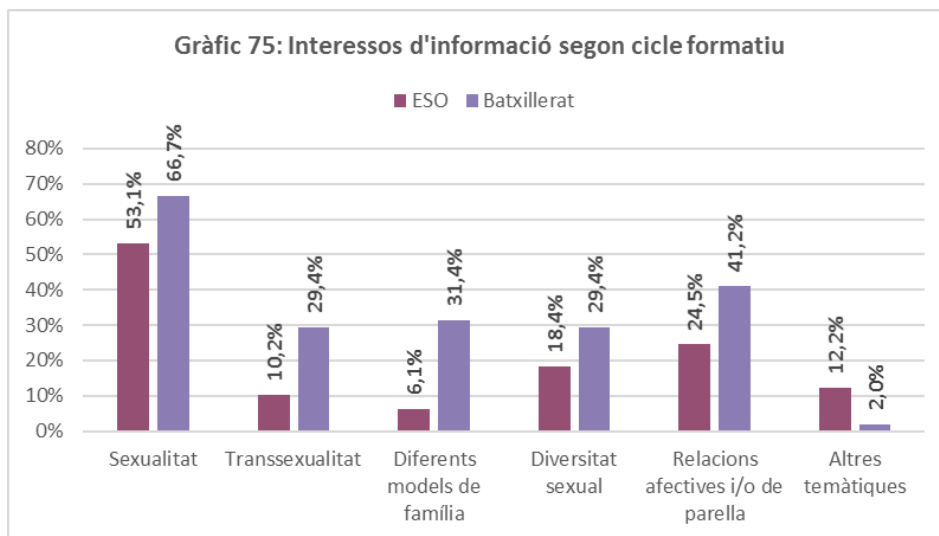

h) Interès en temàtiques de diversitat afectiu-sexual

L'interès de l'alumnat radica principalment en qüestions que han de veure amb la sexualitat en general (60%) i les relacions amoroses i/o de parella (33%) en segon lloc, en tercer lloc es percep un interès per temes de diversitat afectiu-sexual (24%). És important destacar que l'interès per la sexualitat és molt més gran que la resta de les temàtiques assenyalades, el que s'entén per l'etapa vital que viuen, l'adolescència. És a la pubertat i a l'adolescència on apareix un augment d'importància envers aquestes temàtiques per a les pròpies persones (Rodríguez Menéndez y Peña Calvo, 2005).

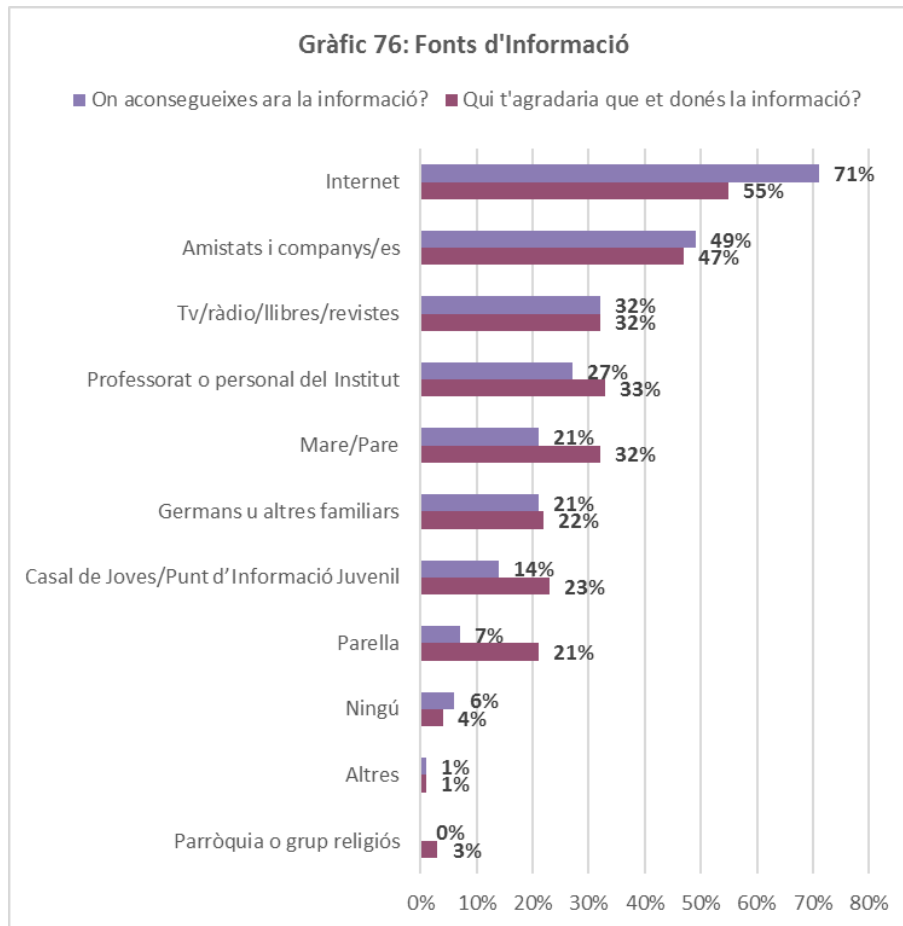
Els i les estudiants de Batxillerat són els que mostren un major interès per aprendre coses noves i rebre major informació en totes les categories. Això pot tenir relació amb l'edat i maduresa, estant més preocupat d'aquestes temàtiques.

En relació amb on obtenen la informació, l'alumnat espera obtenir respostes a les seves preguntes en les seves relacions properes, com ara els seus pares/mares, amitats, professorat o personal del institut i casal de joves/punts d'Informació juvenil (Gràfic 76).

No obstant això, la informació l'acaben obtenint d'internet principalment (71%), de les seves amistats i companys /es (49%), i en tercer lloc Tv/ràdio/l·libres/revistes (32%).

És interessant veure com l'alumnat està interessat en que en què altres espais siguin un mitjà de difusió de coneixement en aquestes temàtiques i com aquesta sembla tenir un paper important, com els mitjans de comunicació, l'escola o casal de joves.

VI. CONCLUSIONS I RECOMANACIONS

Després del recorregut realitzat, a través dels diferents apartats d'aquest informe, podem concloure que, en general, l'ambient de convivència percebut en els centres educatius és habitualment positiu per a l'alumnat. No obstant, els resultats mostren una consciència clara que existeixen actes discriminatoris diversos de caràcter homofòbic (insults, burles, exclusió, amenaces...) i que són presenciats per la majoria de l'alumnat. Aquestes conductes hostils reproduïxen el sistema sexe-gènere i l'heteronormativitat i generen d'aquesta forma dinàmiques d'exclusió i situacions de tensió i intranquil·litat en l'espai educatiu.

En relació amb la temàtica del coneixement que té l'alumnat respecte a persones LGBTI i la visibilitat de les mateixes, en general, el grup gai és qui més difusió i coneixement gaudeix. Això, concorda amb la realitat respecte la visibilitat d'aquest col·lectiu en particular (FRA, 2009).

Les lesbianes i els bisexuals tenen un coneixement similar, sent els segons una mica més visibles. Això pot ser degut per dos motius, el primer perquè hi ha persones LGBTI que podrien preferir definir-se com a bisexuals en una primera instància, comptes de categoritzar-se com a gai o lesbiana (Herrera, 2007), i la segona és que la invisibilitat no només es doni pel fet de la seva orientació sexual sinó també pel seu gènere (Platero, 2010). És preocupant que les persones trans siguin de lluny les més invisibilitzades sobretot en els cercles propers a l'alumnat, com són les amistats o persones conegudes de l'entorn.

En els dues instituts, les dones coneixen a més persones LGBTI que els homes. Creiem que és pot deure a que les dones tendeixen a ser més obertes i receptives, en canvi, els homes es veuen més pressionats pels valors associats a la masculinitat hegemònica, que en alguns casos inclou no tolerar les diferències que es distancien dels patrons normatius de la masculinitat i de la heteronormativitat (Sedgwick, 1998; Bonino, 2002).

Seria recomanable que durant el curs acadèmic es proporcionés un espai per a referents visibles de totes les realitats sexuals que conviuen en un espai educatiu, encara que les minoritàries estiguin invisibilitzades (Pichardo et al., 2015). Es poden fer treballs sobre el paper de les dones en diferents camps de coneixement (no fa falta destacar l'orientació sexual).

Es percep una actitud més positiva i d'acollida per part de les dones cap a les persones LGBTI. Una vegada més es posa de manifest els rols de gènere rígids en la societat, de la qual la comunitat educativa és permeable. Aquests rols, especialment en referència a la masculinitat (suposada i esperada) dels homes poden assenyalar una actitud més hostil respecte al col·lectiu LGBTI, concretament cap a altres homes amb una orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere diferent a la hegemònica.

Tornem a incidir en activitats on es facin visibles referents diversos, diferents models de família i intentar realitzar un treball coordinat i transversal. Es poden treballar aquests temes mitjançant pel·lícules, documentals o llibres que estiguin relacionats amb la temàtica, introduir en les diferents assignatures mencions a referents importants per als i les adolescents en l'actualitat. La difusió de coneixement de personatges històrics i literaris fent menció especial en la seva orientació sexual o identitat de gènere diversa.

En relació amb els prejudicis i els estereotips, la tendència general de resposta és estar en desacord amb les afirmacions plantejades. Encara que, els homes tendeixen a reproduir més els estereotips i els prejudicis socials que les dones. Al seu torn, les persones que han nascut fora de l'estat espanyol també tendeixen a reproduir més estereotips i prejudicis. El mateix es pot identificar en els que s'identifiquen com heterosexuales. Cal assenyalar que aquestes diferències són lleus en totes les variables clau analitzades.

Un element a destacar és també les diferències en torn els estereotips i prejudicis d'alumnat de l'estat espanyol i alumnat estranger. Aquesta diferència pot estar causada per les diferents visions de l'homosexualitat en diferents països, i en la garantia d'un marc jurídic i legal a Catalunya que protegeix els drets de les persones LGTBI, fet que visibilitza una història de lluita contra l'homofòbia que s'ha traslladat en un compromís polític.

Una manera d'incidir i treballar els diferents prejudicis i estereotips és facilitar canals informatius per desmentir-los, que permetin desenvolupar una major comprensió de la realitat diversa pel que fa la sexualitat humana i una major empatia amb el col·lectiu LGTBI, i obrir espais de reflexió sobre l'origen d'aquests prejudicis i estereotips. És per això que veiem favorable i de manera necessària formacions per a tota la comunitat educativa. On es treballin aspectes relacionats amb l'homofòbia, concretament el bullying homofòbic i la diversitat afectiu – sexual, pensant que part important de la prevenció de les discriminacions homofòbiques és aportant coneixement que permeti comprendre millor les situacions, altres realitats que conviuen en l'espai educatiu i maneres d'intervenir mitjançant recursos per afrontar possibles casos de bullying homofòbic en l'espai educatiu.

Pel que fa els comportaments de discriminacions i violència respecte a les persones LGTBI, s'identifica un alt percentatge de l'alumnat que presencia comportaments hostils i violents, sent la violència verbal i psicològica la més utilitzada. Això ens indica l'aplicació a nivell verbal d'aquest tipus de llenguatge i de la naturalització comportaments discriminatoris a les aules.

Un petit grup reconeix haver estat part d'exercir aquest tipus de discriminacions i violència o sent qui la ha rebut discriminació homofòbica. Volem deixar clar que la presència d'aquests comportaments no vol dir l'existència o la situació de bullying homofòbic (recordar el caràcter temporal que aquest conté) però sí que hi un risc en que aquests actes, que si no es tracten, acabin repercutint en casos de bullying homofòbic.

Els nois presenten més activitat de conductes discriminatòries cap a les altres persones que les noies, tanmateix també són els que reben més actes discriminatoris. Això pot ser degut pel qüestionament de la masculinitat hegemònica (Bonino, 2002) o del trencament de la heteronormativitat obligatòria que ha d'acompanyar al sistema sexe-gènere, és a dir, un noi ha de comportar-se de manera masculina i ser heterosexual.

A més la persona que discrimina busca la validació social, assenyalant a qui es desvia de la norma (sistema sexe-gènere heteronormatiu) ja sigui per la seva orientació sexual, identitat o expressió de gènere, així s'explicaria els resultats com el de les persones no heterosexuales també realitzen comportaments discriminatoris. Això, també ens fa pensar en l'homofòbia interioritzada, on les persones no-heterosexuales també es pensen des del sistema sexe-gènere, discriminant als que s'escapen dels models hegemònics de masculinitat i feminitat (Platero, 2015). Aquest pot ser un espai

per dirigir les intervencions que s'ha d'aprofitar, flexibilitzar les expressions de gènere evidenciant que existeixen formes molt diverses de ser dona o home, o de no identificar-se d'una manera binària (Berná, Cascone y Platero, 2012).

Alhora, es presenten diferències entre l'alumnat de cicle formatiu en relació als comportaments hostils o discriminatoris, en què s'identifica un nivell superior de violència en els espais de Formació Professional respecte a l'etapa d'educació secundària obligatòria o batxillerat. Es fa necessari doncs promoure accions de sensibilització en torn temàtiques de diversitat afectiva, sexual i de gènere en especial en aquests cursos.

La percepció de diferents agents socials importants per la socialització mostren una similitud entre un nivell més social i individual, destacant que l'alumnat percep la societat com un espai hostil i agressiu pel col·lectiu LGBTI. Les relacions properes com amistats i família són percebuts com a espai més segurs. L'espai educatiu té també aquest potencial, ja que consideren que el professorat els tractarà "normal" independentemete de la seva orientació sexual, identitat o expressió de gènere. Aquest espai de seguretat s'ha de propiciar i és important oferir altres espais socials de contenció i suport a Manresa.

Pel que fa als models de famílies, encara està present l'heteronormativitat i el model tradicional com el més prominent, però també es consideren família a a diferents tipus de família que trenquen aquesta heteronormativitat i patriarcat, com les acoblades, monoparentals o homoparentals. Fins i tot es comença a considerar una família a una parella (ja sigui heterosexual o homosexual) sense fills.

En referència a les temàtiques d'interès per l'alumnat, destaca la sexualitat i les relacions de parella, concordant amb temes candents en aquesta etapa del cicle vital (pregunta 7). La informació la voldrien principalment dels agents socials més propers com poden ser la família directe, amistats, l'escola i espais joves contrastant on aconseguixen aquesta informació, principalment a Internet. També és important propiciar altres espais on els i les adolescents se sentin acollits com el casal de joves, facilitant informació d'acord als seus interessos (sexualitat, relacions afectives, diversitat afecitvo-sexual entre d'altres). Els mitjans de comunicació juguen un paper important al moment de difondre informació, sent Internet el principal mitjà al qual els i les joves recorren. Seria rellevant incloure aquestes temàtiques en els llocs web o en revistes locals, obrint un espai alternatiu per consultar dubtes. Donar informació sobre diferents entitats i associacions que treballen o fan actes per la visibilitat. En definitiva generar situacions i espais on la diversitat afectiu – sexual tingui cabuda.

Alhora, és de suma importància assenyalar la poca visibilitat de les persones trans al llarg de l'estudi, palesa en la desconexença de persones trans de l'entorn, així com la confusió del concepte transsexuals o transgènere amb persones tranvestides per gran part de l'alumnat; fet que alarma de la necessitat de promoure espais d'obertura a la coneixença d'identitats, sexualitats i expressions de gènere diverses.

Tot el que hem tractat en aquest document va encaminat a la urgència de tractar una problemàtica social com és el bullying homofòbic i la diversitat afectiu-sexual en els nostres espais educatius. La presència d'actes discriminatoris i la invisibilitat que aquesta les caracteritza fa que la intervenció hagi de ser immediata. S'ha de ser conscient de que la problemàtica existeix i es present en el context educatiu i no podem mirar cap a un altre lloc.

És per tant fonamental, facilitar una percepció de clima segur i de convivència per expressar la diversitat afectiu –sexual de forma lliure, incloent dubtes, inquietuds o fins i tot els conflictes per prendre'ls com una oportunitat educativa.

1. Recomanacions per els instituts

Algunes recomanacions per a tots dos instituts serien que per propiciar aquest espai segur, és important que l'alumnat sàpiga que les conductes de discriminació o violència no quedessin impunes, per la qual cosa es recomana implementar un protocol d'acció en cas de presentar-se un esdeveniment d'assetjament escolar per raó d'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.

També es pot lliurar informació de les administracions públiques que es dediquen a atendre persones LGBTI i quins són els canals per fer una denúncia en cas de viure una discriminació o presenciar una conducta homofòbica.

a) Institut A

En general, a l'Institut A es percep una actitud favorable cap al col·lectiu LGBTI, on l'alumnat en general té contacte amb persones que no segueixen el model hegemònic del sistema sexe-gènere. No obstant això, es perceben algunes diferències entre els diferents indicadors analitzats.

Es perceben diferències respecte al cicle formatiu, on en Formació Professional (FP) es detecta una actitud menys positiva o indiferent respecte a les persones del col·lectiu, tenint més prejudicis i estereotips. La nostra hipòtesi és que això podria estar relacionat amb que coneixen a menys persones LGBTI i manegen menys informació al respecte (el que es tradueix en el fet que tampoc mostren un interès per temes com la diversitat afectiva i sexual). Per això, una dels principals suggeriments seria realitzar un treball amb aquest grup pel que fa als models de gènere, presentant-los diferents formes de ser dona i ser home per ampliar i flexibilitzar la visió que tenen de masculinitat i feminitat. Tanmateix, seria interessant presentar-li a l'alumnat diferents referents de les seves especialitats que siguin part del món LGBTI, qüestionant alguns prejudicis i estereotips existents.

Aquest treball de sensibilització respecte l'homofòbia seria recomanable que es fes en tot l'institut. Si bé es percep una actitud positiva, crida l'atenció que el 75,4% de l'alumnat ha presenciat insults en relació a la orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere, quedant encara una tasca pendent.

Per a això, es pot incloure contingut i material en les diverses assignatures que permetin discutir sobre el sistema sexe-gènere i els seus mandats. Incloure llibres de temàtica LGBTI, analitzar notícies del col·lectiu, donar a conèixer les lleis i projectes presents a Catalunya que protegeixen i garanteixen els drets de les persones LGBTI. Tal com plantegen els mateixos adolescents, volen que l'escola sigui un lloc on puguin trobar informació i resposta als seus dubtes i preguntes, transformant-se en un espai més protegit i segur.

b) Institut B

Els resultats mostren que l'alumnat té una actitud favorable cap a persones del col·lectiu LGBTI. No obstant això, 6 de cada 10 estudiants comenten haver presenciat agressions verbals en relació amb l'orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere. Tenim la hipòtesis de que la ignorància, el no conèixer persones o referents del col·lectiu alimenta els prejudicis i estereotips que puguin tenir respecte a les persones que no segueixen el sistema sexe-gènere. Això, pot portar a conductes homòfobes i discriminatòries als que es considera que se salten els mandats heteronormatius.

Per lluitar contra això és important que l'alumnat conegui referents i persones LGBTI, que es facin visibles diferents formes d'expressar la sexualitat i el gènere. Es pot incorporar en els continguts de diverses matèries material on es parli de l'orientació sexual o identitat de gènere, generant diàleg i discussió amb els i les estudiants. Incorporar aquest material a les biblioteques, en un espai que convidi a la lectura també pot ser una font d'informació per la comunitat educativa. Els mateixos estudiants plantegen que l'escola hagués de lliurar informació sobre aquests temes i un 60% mostra interès per saber més d'això.

Si bé l'alumnat percep la societat com un espai hostil per a les persones del col·lectiu LGBTI, pensen que el professorat els seguiria tractant de la mateixa manera si plantegessin una altra opció sexual o de gènere a l'esperada. Aquesta percepció pot ser explotada perquè l'espai educatiu es converteixi en un lloc segur on els i les adolescents puguin viure la seva sexualitat i construir la seva identitat.

VII. REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Allport, G. W. (1979). *The nature of prejudice*. Basic books.
- Bonino, L. (2002). Masculinidad Hegemónica e Identidad Masculina. *Dossiers Feministes* 6. *Masculinitas: Mites, de/construccions y mascarades*. Pp. 7- 35.
- Borrillo, D. (2001). *Homofobia*. Barcelona: Bellaterra.
- Campo A, Herazo E, Oviedo HC. (2013) Sustantivos para definir homofobia. *Revista Ciencias de la Salud*. 2013;11(3):287-94
- Coll-Planas, G., & Missé, M. (2009). *Diagnóstico de las realidades de la población LGTB de Barcelona*.
- Del Olmo, M. (2005). Prejuicios y estereotipos: un replanteamiento de su uso y utilidad como mecanismos sociales. *En-clave pedagógica*, 7(2).
- Eribon, D. (2004). *Insult and the Making of the Gay Self*. Duke University Press.
- FELGTB, (2012). *Acoso escolar homofóbico y riesgo de suicidio en adolescentes y jóvenes LGB*. Recuperat el 14 de març de 2013, de: <http://www.felgtb.org/rs/1584/d112d6ad-54ec-438b9358-4483f9e98868/91c/filename>.
- FRA (Agencia de los Derechos Fundamentales de la Unión Europea). (2009). *Homofobia y discriminación por motivos de orientación sexual e identidad de género en los Estados miembros de la UE. Parte II: La situación actual*. Viena, Austria.
- Goffman, E., & Guinsberg, L. (1970). *Estigma: la identidad deteriorada*. Buenos Aires: Amorrortu.
- George, D. y Mallery, P. (2003). *SPSS for Windows step by step: A Simple Guide and Reference. 11.0 Update (4.ª ed.)*. Boston: Allyn & Bacon.
- Hadler, M. (2012). The influence of world societal forces on social tolerance. A time comparative study of prejudices in 32 countries. *The Sociological Quarterly*, 53(2), 211-237.
- Herrera Oesterheld, F. (2007). Construcción de la identidad lésbica en Santiago de Chile. *Universum (Talca)*, 22(2), 151-163.
- Iborra, A. (2007). Dealing with homosexuality in a homophobic culture: A self-organization approach. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 41(3-4), 285-295.
- Kullasepp, K. (2007). Affective guidance of sexual identity construction: The intra-psychological level in the service of culture. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 41(3-4), 272-284.
- López, E. (2013). *Homofobia en las aulas 2013 ¿Educamos en la diversidad afectiva sexual*. Madrid. COGAM.
- Madureira, A. F. (2007). Homophobia as a boundary phenomenon: the dynamic dance between different tensions. *Integrative Psychological and Behavioral Science*, 41(3-4), 326-342.
- Meyer, I. H. (2003). Prejudice, Social Stress, and Mental Health in Lesbian, Gay, and Bisexual Populations: Conceptual Issues and Research Evidence. *Psychological Bulletin*, 129(5), 674-697.
- Murillo Torrecilla, F. J. (2006). Cuestionarios y escalas de actitudes.
- Olweus, D. (2001). Peer Harassment. A Critical analysis and some Important Issues. (P.p. 3-48). En : *Perr Harassment n School The Plight of the Vulnerable and Victimized*. New York: Juvonen, J. & Graham
- Pichardo, J. I., Puras, B. M., Medina, P. O. R., Martín, N. M., & López, M. R. (2007). *Actitudes ante la diversidad sexual de la población adolescente de Coslada (Madrid) y San Bartolomé de Tirajana (Gran Canaria)*. Madrid, FELGTB.
- Pichardo Galán, J. I. (2009). *Entender la diversidad familiar: relaciones homosexuales y nuevos modelos de familia*. Barcelona: Bellaterra, 2009. ISBN: 978-84-7290-459-0.
- Pichardo, J. I., Molinuevo, B., Rodriguez, P., Martín, N., & Romero, M. (2009). *Adolescentes ante la diversidad sexual. Homofobia en los centros educativos*. Catarata, Madrid.
- Pichardo, José Ignacio (2012). "El estigma hacia personas lesbianas, gays, bisexuales y transexuales" en Gaviria, Elena; García-Ael, Cristina; Molero, Fernando (Coord.) Investigación-acción. Aportaciones de la investigación a la reducción del estigma. Madrid: Sanz y Torres. (Pág. 111-125).
- Pichardo Galán, J. I., De Stefano Barbero, M., Faure, J., Sáenz, M., & Williams Ramos, J. (2015). *Abrazar la diversidad: propuestas para una educación libre de acoso homofóbico y transfóbico*. Madrid: Ministerio de Sanidad, Servicios Sociales e Igualdad.
- Platero, R. y Ceto, E. G. (2007). Herramientas para combatir el bullying homofóbico. Talasa.
- Platero, R. (2010). Sobrevivir al instituto y la facultad: voces y vivencias sobre la heteronormatividad, la homofobia y la masculinidad de las chicas. *Revista de Estudios de Juventud*, (89), 39-58.
- Platero, R. (2015). La homofobia como elemento clave

del acoso escolar homofóbico. Algunas voces desde Rivas Vaciamadrid. *Informació psicológica*, (94), 71-83.

Rodríguez, A. (1991). *Psicología Social*. México: Trillas.

Rodríguez Menéndez, M., & Peña Calvo, J. (2005). Identidad de género y contexto escolar: una revisión de modelos. *Revista Española de Investigaciones Sociológicas (REIS)*, 112(1), 165-194.

Schwartz, D., Proctor, L. J., & Chien, D. H. (2001). The

aggressive victim of bullying. Peer harassment in school: The plight of the vulnerable and victimized, 147-174.

Sedgwick, K. (1998). *Eve: Epistemología del armario*. Barcelona: Ediciones La Tempestad.

Spargo, T. (2004). *Foucault y la teoría queer*. Gedisa.

Weinberg, G. H. (1972). *Society and the healthy homosexual*. Macmillan

VIII. GLOSSARI

Bisexual: Persones que senten atracció física i/o amorosa a altres individus indistintament del sexe d'aquests.

Bullying: Agressions que impliquen comportaments reiterats d'intimidació i exclusió a partir d'un desequilibri de poder en les relacions interpersonals i per ser intencional, sense intervenir provocació, constant i personalitzat.

Bullying Homofòbic: Comportaments violents pels quals una persona s'exposa repetidament a l'exclusió, l'aïllament, l'amenaça, els insults i les agressions, tant per part dels seus iguals (una o diverses persones que estan en el seu entorn més proper) com per persones adultes, en una relació desigual de poden on els agressors o bullies es serveixen de l'homofòbia, el sexisme i els valors associats al heterosexisme. La víctima serà desqualificada i deshumanitzada, i en general, no podrà sortir per si sola d'aquesta situació, en la qual s'inclou tant a joves gas, lesbianes, transsexuals i bisexuals però també a qualsevol persona que sigui percebuda o representada fora dels patrons de gènere normatius.

Expressió de Gènere: Es refereix al mode en que una persona comunica la seva identitat de gènere a altres a través de les conductes, del seu aspecte visual (imatge corporal, vestimenta, pentinat...) la veu i característiques corporals.

Gai: Terme que s'utilitza per fer referència a homes que senten atracció física i/o afectiva cap a altres homes.

Gènere: Expectatives i normes establertes com a apropiades en un context social, que defineixen els rols i els comportaments de les persones segons el seu sexe biològic.

Heteronormativitat: Tendència a considerar les relacions heterosexuales com la norma, i totes les altres formes de conducta sexual, com desviacions de dita norma.

Heterosexisme: Relacionat amb la heteronormativitat, posant l'èmfasi en les actituds, biaixos i discriminacions que estan a favor de la heterosexualitat, considerant-la superior, invisibilitzant qualsevol altra forma afectiu-sexual.

Heterosexual: Persones que senten atracció física i/o afectiva cap a persones del sexe contrari

Homofòbia: Actitud hostil respecte a la homosexualitat i cap a les persones homosexuals, bisexuals, transsexuals i transgènere construïda socialment per mantenir el sistema sexe-gènere. La homofòbia es dirigeix contra qui surt o salta els rols de gènere i/o heteronormativitat.

Homosexual: Persones que senten atracció física i/o afectiva cap a persones del mateix sexe

Identitat de Gènere: Resultat de les expectatives i normes culturals assignades al sexe. Relacionat amb els atributs i comportaments que la societat estableix i espera com desitjable i apropiat per als homes i les dones.

Intersexe: Persona que neix amb característiques sexuals primàries i secundàries d'home i dona, en

on hi ha una discrepància entre els genitals interns i externs (els testicles i els ovaris). Les característiques associades amb la intersexualitat poden abastar genitals ambigus al néixer, micropenis, fusió parcial entre els llavis, testicles aparentment no descendits, entre altres.

Lesbiana: Terme que s'utilitza per fer referència a dones que senten atracció física i/o afectiva cap a altres dones.

Orientació Sexual: Es defineix pel sexe de les persones que un es sent atret, per un costat físicament, i per l'altre emocional i afectivament.

Sexe: Diferències en les característiques físiques internes i externes de les persones, les quals són determinades per la seva biologia.

Sistema sexe-gènere: Conjunt de disposicions pel que una societat transforma la sexualitat biològica en productes de l'activitat humana i en la qual es satisfan aquestes necessitats humanes transformades. Opera amb una lògica lineal i unidireccional.

Trasngènere: Persona que sent una profunda discordança amb el seu sexe biològic establert al néixer i amb les expectatives socials de gènere. Es diferencia de les persones transsexuals, ja que el rebuig cap als seus genitals no és radical al punt d'optar per una cirurgia, aconseguint el seu benestar i tranquil·litat amb el fet d'expressar el gènere amb el que s'identifiquen.

Transsexual: Persona que no es sent identificada amb el seu biològic, pel que sent un gran rebuig cap als seus genitals.

IX. Annexos

CODI:

Observatori
contra
l'homofòbia

ENQUESTA SOBRE ADOLESCÈNCIA I DIVERSITAT SEXUAL

Aquest qüestionari és anònim i confidencial

Edat:				
Sexe	1. Noi ☐	2. Noia ☐	3. Sense determinar ☐	4. Prefereixo no contestar ☐
Lloc de naixement (província/país)				

1. Coneixes a persones que siguin gai, lesbiana, bisexual o transsexual?	a. Gai	b. Lesbiana	c. Bisexual	d. Transsexual
1. No conec a ningú				
2. Amistats properes				
3. Coneguts o conegudes				
4. Companys/es d'institut/Batxillerat				
5. Familiars				
6. Professorat del teu centre				
7. Personatges famosos actuals (cantants, actrius, actors, models, etc ...)				
Quins?				
8. Personatges històrics i literaris.				
Quins?				

2. En el present curs escolar, és a dir, des de setembre, quins d'aquest comportaments cap a persones que són o semblen homosexual / bisexual / transsexual...?	a. Has escoltat o presenciat	b. Has realitzat o utilitzat	c. T'han dit o fet
1. Insults: maricón, bollera, sarasa, tortillera, travelo...			
2. Parlar malament, comentaris negatius, rumors...			
3. Burles, imitacions, gestos...			
4. Amenaces			
5. Tirar coses, cops, empentes			
6. Deixar de parlar, ignorar, mirar cap un altre costat, no deixar participar, aïllar.			
7. Pallisses			

3. Què et sembla o semblaria:	1 Malament	2 Incòmode	3 Indiferent	4 Bé	5 Fantàstic
a. Que dos homes mostrin públicament els seus sentiments (abraçades, petons, ...)?					
b. Que dues dones mostrin públicament els seus sentiments (abraçades, petons, ...)?					
c. Tractar amb menyspreu a persones homosexuals					
d. Menysprear a algú per expressar de manera diferent el seu gènere					
e. Que el teu/teva professor/a sigui homosexual					
f. Si el teu amic et diu que és gai?					
g. Si la teva amiga et diu que és lesbiana?					

h. Si el teu amic/amiga et diu que és bisexual?					
i. Si el teu amic/amiga et diu que és transsexual?					
j. Si el teu amic/amiga et diu que no vol o no sap definir-se amb cap identitat sexual concreta?					
k. Si un amic/amiga et diu que el seus pares/mares són gais o lesbianes?					

4. Com et sembla que tracten o tractarien a Lesbianes/Gais/ Bisexuals/ Transsexuals?	1 Molt malament	2 Malament	3 Normal	4 Bé	5 Molt bé
a. Professorat del centre					
b. Les teves amistats					
c. La teva família					
d. La societat en general					

5. Com et sembla que et tractarien si fossis o sembléssis Lesbiana/Gai/Bisexual/Transsexual (si ets Gai/ Lesbiana/ Bisexual/ Transsexual, respon com et tracten):	1 Molt malament	2 Malament	3 Normal	4 Bé	5 Molt bé
a. Professorat del centre					
b. Les teves amistats					
c. La teva família					
d. La societat en general					

6. Què en penses d'aquestes afirmacions?	1 Molt Desacord	2 Desacord	3 Indiferent	4 D'acord	5 Molt d'acord
a. Els gais són efeminats					
b. Les lesbianes són masculines					
c. Un/a professor/a LGBTI pot afectar negativament una classe					
d. Les parelles del mateix sexe no són bons pares					

e. Si ets LGBTI és més fàcil tenir SIDA					
f. Si ets gai o lesbiana és més fàcil tenir relacions sexuals					
g. Els bisexuals són uns viciosos					
h. Un transsexual és un home vestit de dona o una dona vestit de home					

7. Dels següents exemples, quins consideres com a família?	
a. Una parella de home i dona amb els seus fills	☐
b. Una parella d'home i dona sense fills	☐
c. Una mare i els seus fills	☐
d. Un pare i els seus fills	☐
e. Un home amb els seus fills i una altra dona amb els seus fills	☐
f. Una parella de persones del mateix sexe i els seus fills que conviuen	☐
g. Una parella de persones del mateix sexe sense fills	☐
h. Una persona que no té parella i viu sola	☐

8. De les següents identitats, amb quina t'identifiques o et defineix?	
a. Home	☐
b. Dona	☐
c. Transsexual	☐
d. Transgènere	☐
e. No ho tinc clar	☐
f. Prefereixo no contestar a aquesta pregunta	☐

9. Sento atracció física i amorosa:	
a. Sempre per nois	☐
b. Sempre per noies	☐
c. La major part de les vegades per nois i a vegades per noies	☐
d. Per nois i noies per igual	☐
e. La major part de les vegades per noies i a vegades per nois	☐
f. No ho tinc clar	☐
g. Prefereixo no contestar a aquesta pregunta	☐

10. De quins d'aquests temes t'agradaria saber més?	
a. Sexualitat	☐
b. Transsexualitat	☐
c. Diferents models de família	☐
d. Diversitat sexual (homosexualitat, lesbianisme, bisexualitat...)	☐
e. Relacions afectives i/o de parella	☐
f. Altres temàtiques. Quines?	☐

11. Qui t'agradaria que et donés informació sobre aquests temes de sexualitat i parella?	12. On aconsegeixes ara la informació sobre aquests temes de sexualitat i parella?
a. Mare/Pare ☐	a. Mare/Pare ☐
b. Germans u altres familiars ☐	b. Germans u altres familiars ☐
c. Parella ☐	c. Parella ☐
d. Professorat o personal del Institut ☐	d. Professorat o personal del Institut ☐
e. Amistats i companys/es ☐	e. Amistats i companys/es ☐
f. Tv/ràdio/l·libres/revistes ☐	f. Tv/ràdio/l·libres/revistes ☐
g. Internet ☐	g. Internet ☐
h. Casal de Joves/Punt d'Informació Juvenil ☐	h. Casal de Joves/Punt d'Informació Juvenil ☐
i. Parròquia o grup religiós ☐	i. Parròquia o grup religiós ☐
j. Ningú ☐	j. Ningú ☐
k. Altres. Quins? ☐	k. Altres. Quins? ☐

13. Vols afegir algun comentari?

--